

Kvart

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
IN PROSVETO

LETNIK XXXVI.

ŠTEV. 1.

JANUAR 1916

Vsebina januarskega zvezka:

1. Oton Župančič: <i>Na božič 1915</i>	1
2. Fran Albrecht: <i>Iz cikla: Rdeča pomlad</i>	2
3. Dr. Ivo Šorli: <i>Štefan Zaplotnik</i>	3
4. Ivan Tratan: <i>Jaka Fajtingar</i>	13
5. Janko Samec: <i>Predsmrtnica</i>	21
6. Jakob Tarabanin: <i>Ruska publicistika</i>	22
7. Stanko Svetina: <i>Skice in portreti</i>	32
8. I. Pobiljšar: <i>Rokopis I. zvezka Gregorčičevih Poezij</i>	37
9. Književna poročila	42

Jos. Breznik: *Dr. Karol Capuder, Zgodovina c. in kr. pešpolka št. 17.*
 — St. Svetina: *Slovenske večernice za pouk in kratek čas.* — Marija
 Kmet: *Utva, Kraguljčki.* — Dr. Š—r.: *Carniola. Izvestja Muzejskega*
društva za Kranjsko . . . — Dr. Jož. A. Glonar: *Österreichischer Al-*
manach. — *Österreichische Bibliothek.* — J. Kapistran: *Rocznik sla-*
wistyczny.

„Ljubljanski zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h
 četrt leta 2 K 30 h, za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj in odgovorni urednik: Valentin Kopitar.

Upravištvo v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani, Knaflova ulica št. 5.

Lastnina in tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

Oton Župančič:

Na božič 1915.

Tisto noč sem govoril z dedom Bistrogledom. In kakor da nisem bil sam pri njem, kakor da nas je bil poln mrak, ki smo ga poslušali. In to so njegove besede:

V bodočnost ugibajo danes vse oči.

A ti, in ti, in ti, ki se ji hočeš približati prvi, kaj misliš sam pri sebi: Evo blagá, ki ga lahko pograbil in spravim zase! Ne veš, da je naša najsvetejša svetinja? Niti svečenik se je ne sme dotekniti z golimi rokami.

Ali je tvoja, in moja, in njegova roka dovolj bela?

Marsikatera se mi ne zdi čista, se mi ne zdi čista.

(In nekateri so si začeli natikati rokavice.)

V bodočnost!

Je v naši preteklosti vse uravnano?

Je v naši sedanosti vse prav?

Ali nisi tudi ti, in ti, in ti kalil vode? Ali nisi ribaril in se odrekel ribi, ker ni hotela prijeti?

In še nisi spravil trnka, še stojiš na bregu in čakaš in upaš, ribič pretkani!

(In nekateri so si zapenjali suknje.)

Preproge smo si razgrinjali, s šarovitimi vzorci od drage tkanine; a najžlahtnejšo smo pozabili tkati: preprogo, ne zase, preprogo iz časa v čas in od roda do roda, in vanjo uvezeno preteklost in sedanost s sedmerimi barvami z osnovo za bodočnost.

Kam se naj vplete naša bodočnost? Če ni osnove!

Očitke slišim in nestrpno prerékanje: kdo si ti, da si več od mene? Odkod, po kakšni pravici?

Oj, da bi vsak pred seboj izprašal svojo vest, da bi neizprosno razkljuval svoje osrčje!

Da bi zasledil svojo krivdo in svojo dolžnost, da bi se mogel v krivdi in dolžnosti spojiti v eno z vsemi, s svojimi brati in nebrati.

Vse bi bilo tako preprosto, tako naravno, včeraj in danes in jutri in na vse veke, kakor to Dete, v plenice povito in v jasli položeno, ki se mu klanjajo pastirji in kralji, ker vedo, da bo svet odrešilo. (In kakor da nas je bilo malo malo, ki smo slišali zadnje besede.)

Fran Albrecht:

Iz cikla: Rdeča pomlad.

Igra na nebu.

Kot jezdec v divjem galopu
pode se po nébesnem stropu
težki oblaki.

Temno vihrajo raztrgane halje.
Zdaj so obstali. Čuj, in iz dalje
kakor koraki

polkov izmučenih mračno bučanje,
naraščajoče in pojemajoče v brezdanje
silne prepade.

To so koraki v polmrak zakrite,
v črni sovražni svoj prapor ovite
tuje armade!

— Ogenj! Sovražnik! — Jezdec vrisajo.
Kopja, ostroge in meči se bliskajo
od kavalkade;

vmes repetirke in bajoneti . . .
V črnem požaru nebo se zasveti,
v črne prepade

ruši se zemlja. — — Mi pa se križamo,
oljko prižigamo, k bogu se bližamo,
majhni in bedni.

Dr. Ivo Šorli:

Štefan Zaplotnik.

Povest veselega človeka.

Predpoglavje.

V kakem kotlu se je skuhala ta historija.

Dolg, dolg je bohinjski predor. Pa je tudi prav, da je dolg, — dolg pomišljaj, da dobro pomisliš, kakega pomena je prehod s severa na jug. Ta veličastna vrata na podbrški strani nad odprtino, to so vrata v deželo veselega neba, sladkih smokev in rujnega vinca.

Gledaš in praviš: „Kje so tu smokve, kje trs? Ne vidim drugega nego to strašno stisnjeno dolino, stisnjeno med gorske vrhe, ki kipe na vseh straneh navzgor, da komaj vidim malo neba, ako se že popolnoma ne prevrnem čez kupejska okna.“

Potrpi! Z vsako postajo bo več in več tega sinjega neba nad teboj in bolj in bolj se bosta odpirali pred teboj zeleni strani te ogromne knjige, lepo poslikani z belimi hišicami in gospodarskimi dvori, s prijaznimi vasicami okrog domačih cerkvic in čepečimi seniki pod gladkimi senožeti, dokler se čisto ne razgrneta pred teboj popisani s plodnimi polji, dolgimi vinogradi, velikimi vasmimi, trgi in mesti, a po sredi kot trak med stranmi ves čas sinja voda Bače, potem Idrijca in naposled naša ljuba Soča.

A midva ne greva tako daleč. Samo še par postaj in zdaj poglejmo, kako je tu že lepo, kako že prosto dihamo naše prsi in se poigravajo srca v njih!

Pozdravljena, domovina! Pozdravljeni, spomini!

Na ravnici, kjer zdaj stoji železniška postaja, so nekdam ležale Podobnikove lepe njive. A tamle na drugi strani vode, tik nad slapom stoji domačija moža, ki o njem pripoveduje ta povest — dom Štefana Zaplotnika.

Kako grmi slap, pol po božji, pol po človeški roki ustvarjen, pol jez in pol naravni slap. Tako grmi, da smo ga slišali daleč gori do mojega doma, in njegov šum je šumel v moje prve sanje, speče in bedeče.

In tu ta most! V loku so ga bili postavili pravični pradedje, skril ob skril, do polovice gor, onstran zopet polagoma dol. In od daleč so ga hodili gledat razumni tujci. Tam doli na levi so se

ustavljali in so gledali spoštljivo sem: most, skalovje, pod njim grmeča voda, vse v enem kovu in enem livu. Pa so morali napraviti to betonsko neslanost čez! Tako, ravna črta čez tvoje delo, stari Bog! Zakaj stari most je bil tvoje delo!

Še par stopinj na desno. Evo, tu je zdaj Štefanov dom. Bogve kaki ljudje gospodarijo zdaj tod! Tu pred hišo je kamen, nad njim in vse do tal gosto orehovo vejevje; tu bomo presedeli z našim Štefanom še marsikako uro. In tu je njegova bela hiša: na to stran sem enonadstropna, dol proti vodi dvonadstropna, med vrati mož, ki nese v mlin, a vsa okna danes prazna, nekdanj polna rdečih nageljnov, zelenega roženkravta in rožmarina nemškega. Za hišo tik nad vodo je prizidan mlin, a nad njim stoje dokaj obširni hlevi. Dalje tja v ozko ravnino še velik stog na štirih mogočnih zidanih stebrih s pravilno štrikotnimi latami v treh ravni vrstah, srednja vrsta naslonjena na dva lesena stebra na obeh straneh. Potem pride še lesena koliba za sadje in tik ob njej sušilnica zanj.

A pred hišo, okrog hiše, za hišo, ob hlevu, tja dol ob stogu en sam velik latnik, poln črnega in belega grozdja! Te trte je bil Štefan prevzel že za dedščino in je latnik samo še razširil, da je razprezal veje starih trt dalje in dalje. Mnogo vina, čeprav kislega in trpkega, je bilo nekoč baje po teh krajih, dokler ni predavnimi leti hudobna slana v eni sami jesenski noči skoro vseh trt pomorila. Zaplotnikovini, skriti pod strminami, je še dobro prizanesla. Teh starih trt, spodaj debelih kakor prava drevesa, se Zaplotnik ni upal dosti dregati, ker ni poznal ne on ne kdo drugi njihovih navad: star običaj je bil, da jih pustiš v deblu na miru in da smeš samo gori obrezovati in razpletati. Zato pa tamle na brdu nad ravninico: kak krasen vinograd, urejen in gojen kakor pravi vinogradi doli na jugu! Do dvajset hektov prav dobre kapljice je pridelal Štefan, a je znal tudi iz grozdja z latnikov s primesjo jabolčnika in hruškovca pripraviti pitno pijačo. O koliko truda je stal Štefana ta vinograd! Koliko let je bilo treba samo poskušanja, katera južnih trt se najbolj prilega temu podnebjju; in potem koliko kopanja v teh strminah, v živo mejo, vse čez preko najbolj solčnih obronkov, predno je stal miren in ponosen ta „bataljon“.

In naposled še ravninica od poslopij daleč tja do gozda, med vodo in strmino, ne široka, ali ravna kakor miza. Tam zadaj bataljon, tu pa prelepe dolge vrste samih svetlih generalov z ogromnimi šopi zelenega perja na klobukih: hruške, jabolane, breskve, češnje, tudi marelice in celo smokve vmes. Druge smokve navadno ne do-

zore v teh krajih, prve pa so debele in sočne, da se jim ni treba sramovati svoje prvotne domovine. Kak lep spomenik si je tudi tu postavil Štefan Zaplotnik, spomenik svoje žive vere, svoje trdne volje, svoje vesele ljubezni! O, pa je bilo to vse še mnogo lepše takrat, ko je stopal tod ustvaritelj vseh teh lepot: temu in onemu deblu se od blizu že pozna, da mu manjka skrbne njegove roke, tuintam gleda iz generalovega perja oskuben konec. In tudi načrtanim čez položno brdo nad sadovnjakom, tostran vinograda, da so bliže delavni roki, se pozna nekaka drugačna razvrstitev. Štefan Zaplotnik, tvoj naslednik popravlja za teboj, — tudi tvojega dela čaka usoda dela vsakega reformatorja: reformator samokolnico iz grape v hrib, reformator mrtev, samokolnica zopet nazaj navzdol, ne morda več čisto v grabo, a vsekakor za toliko nazaj, v kolikor je gnan od duha, čez zakon narave prekoračil črto naravnega razvitka!

To torej je Štefana Zaplotnika dom: tu se je trudil, tu se je boril, tu počival in se veselil.

Veselil, sem rekel, ne zabaval! Dom je človeku, kakor je bil Štefan Zaplotnik, lahko kraj najslajšega veselja, — zabava pa se doma samo, če ima prijateljsko družbo. A na splošno: na sejnih, po gostilnah, v mestu, tam je zabava.

In kakor Štefan ni bil pivec, — pijanega še ga človek ni videl, — noga se mu je po večerji posebno od takrat, ko je bil prišel učitelj Jesenko v vas, po dvakrat, trikrat na teden obrnila kar sama po tej le cesti, po kateri jo kreneva zdaj midva, sopotnik, v hrib.

Pa je tudi, kakor da je ta občinska cesta, raskava in razdrpana kakor vse občinske ceste, prav prišla po Zaplotnika: od mostu sem tik pred njegov oreh; tu se je v hitrem ovinku obrnila: „Alo, Štefan, greva malo v vas! Nocoj je petje!“ — „Pa pojdiva!“ pravi Štefan in gresta.

S kraja, dvajset, trideset korakov še po ravnem; potem pa se zažene svet naravnost vkreber in cesta po mislih starodavnega cestomerca, da bo tako najbolje, kar za njim.

Pet, šest minut ni usmiljenja: kar naravnost navzgor! Tujec bi pomislil, kako se neki kosci še obdrže v teh strminah. Toda tam gori pred Kurovčevim kozolcem se je Bog premislil in je sklenil tako: Strmino do tu gori vse tja ob robu do brda damo Zaplotniku. Zraven mu damo ravninico nad vodo in ves breg nad njo. Tu gori pa svet malo zapregnemo v prijeten polog. Tako še malo bolj — dobro bo: solnčni žarki naj padejo v kolikor mogoče pravem kotu na njive. Zakaj od tod, recimo kakih pet minut dobre hoje, naj bodo

njive za Strniščane. Na koncu teh pet minut postavimo namreč prijazno belo vasico Strnišče. Naj bo, celo polog na tem mestu še malo popravimo, da se hišam ne bo treba le preveč napenjati z nogami v breg. Evo, dovolj bo za štirideset, petdeset hiš, da bo fara imela središče in zbirališče. Drugi pa se poizgubite po brdih in rebrih vse naokrog, tostran in onstran vode. Prevelikega stiskanja po vaseh v teh hribih itak ne vidim rad. Svet je strm, a zemlja vsa dobra: naj bodo bele hišice posejane po brdih kakor zvezdice nad njimi in s hriba v hrib ukajoč naj hodi fantič k svojemu dekletu v vas, da se ne navadi samo potikanja po potuhnjenih vaških ulicah — menj greha bo tako . . . Pa to le mimogrede. Zdaj naprej! Najprej potegnemo s kredo ravno belo črto čez celo pokrajino; to je cesta, ki pelje iz Tolmina proti Podbrdu. In tu v sredi bo Strnišče, pol pod cesto, pol nad cesto. Tu prva hiša od te strani bo župnišče, tu na sredo vasi postavimo kaplanijo, levi konec pa si vzamem za Sebe: ta ljubki griček delavci malo odstrižejo, postavijo nanj Mojo hišo, jo ogradijo s primerno širokim zidom, da bodo Strniščani med pridigo udobno sedeli na njem, zadaj za zidom pa evo jim še za ped ravnice, da bo za vrtec Moji beli dekli. Tako bomo: na eni strani vasi Jaz, v sredi kaplan, na drugem koncu gospod župnik, da bo red in mir med narodom, vmes pa naj si postavijo gospodarji svoje hiše, kakor vedo in znajo.

In vse se je zgodilo tako: na vzhodnem koncu je župnišče, v sredi je kaplanija, na skrajnem zapadu pa je cerkev, hiša božja. In tam zraven čaka tudi Štefan Zaplotnik vstajenja dan. Ne bomo hodili gledat, ali mu je človeška roka postavila spomenik, — saj to je prazna stvar, — naj ti bo, Štefan Zaplotnik, to moje skromno delce živejši spomenik!

S cesarske ceste ob studencu, samo nekaj sto korakov na desno od vasi, se vzpne vkreber občinski kolovoz, vodeč v potrpežljivih ovinkih visoko gor do planinskega sela pod vznožjem Jalovnika, ki ima najlepših očnic okrog svojega zelenega klobuka, — doli smokve, gori očnice, vse v isti srenji!

A koliko je tu vmes zopet plodnih njiv, gladkih travnikov, visokih stogov in belih hiš! Tam gori na brdu vsa bela in visoka in kakor veder obraz v dolino gledajoča naša starodavna domačija, — tujec gospodari tod sedaj in bogve, kaj je počel z našimi častitimi tradicijami, — spodaj pod njo svakova, na desni stričeva, na levi tetina hiša. In po vseh brdih naokrog sami prijatelji in svojci, — ne spominjam se, da bi bil sovražnik vmes.

Nad tem širokim pasom travnikov in njiv, čez to vse pobočje se raztesa le malo ožji pas gozdov, a nad gozdovi dolga, dolga vrsta čudovito gladkih senožeti, razdeljenih po mejah iz samih leskovih grmičev tako pravilno za gospodarja od gospodarja, kakor je nekoč sam pravični Bog odločil vsakemu pravičniku svoj kos. In zdaj še ravna črta med njimi, ki loči zemljo od neba. Povsod tod so hodili moji mladi dnovi, ni je stezice, ki bi je ne bile prebrodile moje noge . . .

Potem pa je prišlo tako, da smo se preselili v ono hišo tam ob cesti, kjer se skriva bela cesarska cesta za brdo. Rad sem šel v ta svoj drugi dom, da bom ob cesti.

Še ena hiša je stala že takrat tam: Ravniharjeva, komaj se ji še vidi dimnik izza brda.

In od onod gre še ena pot do Zaplotnikovine; poševno dol čez polje gre, da se potem skriva v gosto, nad njo strnjeno grmovje, a zadnji del izgine pod strmino. Kolikokrat je napravil Štefan Zaplotnik to pot! In vesel je bil, da je bila tako skrita.

*

Aj, to ti je bil lep kraj tiste čase, ko še ni bilo tam doli na dnu te črne črte, ki je tujec zvezal z njo tujino s tujino. Tako lahko še se zamislim v tiste čase, če ne sopiha ravno sajast vlak po dolini. In še v starejše čase se lahko zamislim, ki mi je pravil stric Ivan o njih: takrat so živeli taki silni ljudje po teh krajih, da so se klicali kar s hriba v hrib: „Hoj, hoj, boter Podmejar, ali boste pri vas že kosili seno?“ „Ne, ne bomo še ta teden. Ja, vi imate več solnca tam, mi bomo šele drugi teden.“ „Pa vašega Petra mi pošlji sem. Kako? Ali da ne? Pa Mihca!“ Tako so se pomenili takrat ljudje. Pa še jaz sem spoznal pastirja-sošolca po samem vriskanju tam od Bizjaka, in ko je takrat gorelo, smo natanko razločili klice na pomoč. Pa če sta tudi Hum na desni in Kozar na levi malo bolj razmaknjena, ure iz cerkva na obeh vrhah si dobro preštel.

Cela dolina je kakor kotel, ali kotel, kjer je vrelo čisto naše slovensko življenje.

Poskusim, da zajamem. Moj korec bo kriv, ne kotel, če ne bo teknilo. Bog blagoslovi!

I. poglavje.

Kako Štefan Zaplotnik pod orehom sedi in kar je temu podobnega.

Štefan Zaplotnik sedi golorok in gologlav pod zelenimi in širokimi vejami oreha pred svojo hišo. Celo bose noge je bil potegnil iz opankov in jih položil nanje. Zakaj vražje vroč julijski dan je bil, čeprav je bilo zdrknilo solnce že globoko nad Rakovec. Štefan Zaplotnik namreč tega, da je danes vroč julijski dan, niti ne občuti, ker je vrgel raz sebe vse, kar le dostojnost pripušča in še bolj, ker sedi tik nad bobnečim jezom, od katerega veje do njega neprestano sveža, od divje razpršenih vod vsa mokra, prašna sapica.

Ali človeku za oknom je tako prijetno, ker ve, da je zunaj mraz, in Štefan Zaplotnik dvojno uživa ta hlad, ker ve, da bi se ves oznožil, če bi storil le sto korakov tja v polje. In tako jih ne stori.

Ne iz lenobe. Saj je zjutraj prvi na nogah, vse prehodi in pregleda po hiši, po hlevih in shrambah; potem pa s potrebnim orodjem najprej tja v sadovnjak in tam od drevesa do drevesa z bistrim očesom, da mu niti pajek ne uide. Tuintam si vzame z rahlo roko sočen sad, ne kakor bi pobiral obresti od dolžnika, ampak kakor dar od prijatelja. Nato dalje gor v vinograd, — sadovnjak veselje očem, vinograd srcu veselje. In naposled nazaj čez pod njivami, — veselje gospodarskemu razumu. In Štefan ima tudi za vsako leho prijazno besedo — samo skrb zanje je že prepustil drugim rokami. „Vam ne bo hudega, tudi ko me več ne bo. Edino sadje in trsje me bo pogrešalo.“

Odtod je šel še v mlin. Tam so kameni že grmeli. Pogledal je sem, pogledal tja in kaj poravnal, in nato v izbo, kjer je šivala Zorka. Odprl je omaro, si odrezal kos preokusne gnjati ali želodca, klobasice ali salame, — vsega tega je ob kolinah prav lastnoročno pripravil veliko množino, — in kos dobrega rženega kruha, je sedel in mirno in počasi zavžil, pomenkujoč se z dekletom.

Tako je prišla ura deset. Zdaj je začelo njegovo uradovanje, — prihajale so stranke. Tako je bil naučil ljudi, da so vsi prinašali vreče in mehe od te ure do poldne v mlin. A dolg boj je bil prej; ljudje so mrmrali, vse polno zamer, mnog je za dolgo časa izostal. Toda iz Štefanovega mlina je prihajala taka lepa moka, tak je bil red, da je trmoglavец zmagal: zunaj v veži je odložil človek svojo

vrečo na tehtnico in stopil pred Štefana. Ta je šel pogledat tehtnico, je vse vpisal v debelo knjigo, je iztrgal iz druge dva lističa, izročil enega človeku, drugega nalepil na vrečo in za dva, tri dni je lahko prišel kdorkoli z onim prvim lističem po moko, točno ob obečani uri. Nobenih poti zaman, nobene zamenjave in zmešnjave; in če si pretehtal na desetih tehtnicah, ni manjkalo v vreči niti za pest več moke, nego jo je določila mlinarju za mletev pravica. Tudi popoldne si mogel za silo opraviti; a Štefan je grdo gledal, če je moral vstati. In ko si ga vprašal, kdaj lahko prideš po moko, je pogledal proti gozdu v hrib na nasprotni strani, kakor da tam gleda na uro in počasi: „Tako-le v treh, štirih dneh bo že enkrat. Kdo more naprej vedeti!“ —

Pri obedu opoldne je imel vsak svoj krožnik pred seboj, — edina hiša v vsej župniji s to navado. In še dandanes je godrnjala žena, koliko je tega neumnega pomivanja; a Štefan Zaplotnik je bil človek, ki je mislil, da v mlinu vode nikdar ni škoda.

Po obedu je Štefan počasi odšel pod svoj oreh pred hišo. Tu je sedel, tu je čital, tu je ustavljal popotnega človeka, da čuje kaj in pove kaj, tu si ga našel poletu vsak dan, dokler se ni solnčna luč začela pomikati počasi više in više v hrib, vse gori do ravne črte nad senožeti, ki loči zemljo od neba.

V taki uri smo se približali Štefanu Zaplotniku. Pozdravljen, Štefan Zaplotnik! Kako ti privoščimo ta mir in počitek po tako dolgem, trudapolnem življenju! Odpočij se, težka ti mora biti duša in telo, zakaj mnogo si se boril s trdimi glavami in s trdo grudo! In tudi za bori ta tvoj počitek se moraš še boriti, ko ni tvoj delež, da bi bilo drugače ...

Pa kdo nam daje pravico, da se je vgnezdilo v te zadnje besede nekaj kakor sočutje! Tega tebi ni treba, vedri mož, in tudi ti ni treba moje vzpodbude, ti samsvoj mož. Ne bilo bi tvoje lice tako jasno, da ni temnih senc za teboj in ne sedel bi tako zadovoljnega srca pod svojim orehom, da ti ni tuja mržnja skoro bolj na veselje nego na žalost.

In pred vsem poznaš tudi ti sam še najbolje to svojo pravico, da zdaj drugi delajo in ti počivaš, ako se ti zahoče tako.

A pravzaprav se tudi ne more reči, da bi ne delali radi. Človek bi skoro rekel, da niso za drugo. Pa to je vseeno. Vsekakor stoji sin Janez tam gori na travniku nad hišo in hlevi, visok in krepak, sredi pokošene travé in jo zлага v kopo, in malo više Rezika, ki grabi in mu jo spravlja pod roke. Pridno delata, in samo kadar

mora biti, si obrišeta pot z obraza. Prijazno ju je gledati in očetu je prijetno pri srcu.

Jez grmi. Tam na drugem bregu vode, na Podobnikovem svetu je tudi košnja. Podobnik pripoveduje pravkar nekaj svojemu sinu. Zaplotnik gleda skozi orehove veje, ves skrit pod njimi in se mora smejati, ker ima Podobnik navado, da odpre usta za vsakih troje besed posebej čisto na stežaj, kakor bi spuščal drobnjav iz staje. To je zdaj še bolj smešno, ker se čez jez sem nič ne sliši.

V tem hipu zaropota kolo iz mlina na drugi strani hiše.

Torej se je Tine že vrnil. Moral je priti od one strani. Zaplotniku je vseeno nekako neprijetno sedeti tako brez dela. Tine ga pogleda vselej od strani, če ga vidi tako . . .

Zaplotnik išče nehote za hip, kaj bi vzel v roko, da bi bilo delu podobno. Ne iz strahu . . . vrag vedi, kak čut je to . . . Zakaj pa penzionista ni sram, če sreča bivše tovariše, ki hitijo v urad? . . .

Ob takih prilikah si je Štefan večkrat mislil, kako je pravzaprav škoda, ko je tako popolnoma opustil čevljarstvo. Priložen posel in človek nima praznih rok, če kdo pride. Ampak seveda prej ni bilo časa, ko otroci toliko dorastejo, si pa že pozabil.

Tine je stopil zdaj res od zadaj v hišo in je že v veži; ampak obrnil se je v izbo, ne ven. Notri sedi Zorka in šiva. Tine jej poredi, da naj bi pomagala vsaj take dni nekoliko na polju, češ da ji že ne pade krona z glave. Pri tem stoji pri oknu in govori tako glasno, da se sliši tudi ven . . .

Stari posluša. Tine je zaprl v izbi vrata za seboj, zaradi prepiha, ker je bilo nasprotno okno na vodo odprto. Zorkin šivalni stroj zadrda močnejše, a ne spregovori nobeden. Pač pa se vrne Tine kmalu v vežo, odide in se obrne na travnik pomagat bratu in sestri.

Zaplotnik lahko vzame zopet časnik v roko in čita nov odstavek. Ima vedno najmanj po dva lista v žepu, od vsake stranke po enega. Tega plačuje sam, onega mu daje župnik. Celo dol mu ga prinese, ako ne pride sam ponj . . .

Vesetje je gledati, kako se oblivata oba gospoda v mestu z gnojnico. Bogve, če vzameta v resnici vse to tako zares? In drugi, ki so okrog njiju, polovico tu, polovico tam? Človek bi dejal, da ne. Ampak nazadnje je to popolnoma vseeno. Samo pred volitvami pride najprej župan iz trga k tebi, potem pa župnik. Moraš iti! Sedeš na župnikov voz. Tudi sin Tine sedi zdaj prvikrat na vozu in se drži prav tako resno kakor vsi drugi. Gospod te pogledajo

malo postrani; ne zaupajo ti prav, ali ne rečejo nobene naravnost; samo o svojem kandidatu govorijo vso pot in sicer tako, da se jim vidi namen prepričati, če bi še kdo omahoval. V trgu malo pre-mišljuješ, komu bi dal svoj glas. Imaš namreč oba listka v žepu ... Zakaj pa je tajno! Naposled se odločiš. Potem sedeš zopet na fa-rovški voz. Ne radi teh par krajcarjev; tudi peš bi lahko šel, ampak bolj zabavno je tako in manj sumljivo ... A župnik napravi vseeno zopet dve dvomni opazki o nezanesljivih elementih; ali ti se pred njegovo hišo lepo zahvališ za vožnjo in se vrneš veselega srca domov.

In potem se je zadnjič res zgodilo, da je zmagal oni-le „na-sprotni“ kandidat samo z enim glasom večine ... Ko je imel tisti dan Zaplotnik srečati gospoda župnika, mu je stopil vseeno rajši s poti ... Sicer ve, da župniku samemu ni bogve kaj na celi stvari, miren kakor je, a če bi Štefanu ušel smeh ali bi se drugače izdal, bi mu župnik vendarle zameril, bolj radi voza nego drugega.

Zaplotnik čita članek, se spomni vsega tega in se nasmehne. Veliko je zabave na tem svetu, kar zunaj na cesti in na planem, in niso vedno najslabši komedijanti, ki se ne skrijejo pod platnene šotore in ne pobirajo desetice pri vhodu.

Solnce je med tem dospelo že do zadnje četrtine svoje poti, in vročina je za danes prelomljena. Zaplotnik vstane in gre na polje. Seno je pravkar spravljeno v šupo; Janez in Rezika počivata pod širokim hrastom. Ene bilke ni videti nikjer več, vsaka krtina je podrta in prst lepo razgrabljen; vse je lepo in gladko in praznično snažno.

„Le počivajta lepo, otroka, le počivajta!“ pravi Zaplotnik in gleda poln dobrohotnosti in zadovoljnosti nju in trato. „Po težkem delu zasluži vsakdo malo počitka.“

„Nekateri ga imajo tudi, če ga ne zaslužijo,“ se oglasi izza vrzeli Tine, skoči sem in se opasuje s tankim usnjatim pasom.

Stari se zgane, ampak potem odgovori takoj:

„So pa prej delali, Tine, so pa prej delali!“ pravi mirno, pri-jazno, a vendar trdno. „Tu-le je bil mejnik s Korenom, ko sem prevzel, zdaj je pa tamle na brdu. Še vidiš ga ne od tu.“

Kaj vraga! Ni mu na tem, če mu Tine kaj reče, ampak glas njegov je tak in beseda okorna in trda.

„Kje je pa mati?“ vpraša Štefan Reziko in sede v grivo.

„Zadaj na njivi je. Fižol sili k tlom in natike je tudi treba pritrditi.“

„Ko pa mene ne poslušate! To je vse odveč delo. Tolikrat sem vam že pravil, kako delajo po Češkem in, drugod!“

Štefan se je nekoliko razburil, gleda grdo pred se.

„Kako delajo pa Češkem? Meni niste še nikoli povedali,“ pravi Janez priljudno.

„Kako delajo? Pametno! Po tri natike zapičijo v zemljo, jih na vrhu zvežejo, in tako se ne morejo nagniti ne na desno, ne na levo, če je še tak veter.“

„Jej, saj res, da ne more potem solnce v kopico in gre pol pod zlo,“ se hudobno namrdne Tine in se obrne s počasnim korakom proti domu.

„Sami ne moremo začeti drugače, če delajo vsi tako,“ pravi Rezika in vstane. Pri tem prime krilo in si ga obtolče ob kolena.

Tudi njen glas je težak in oster kakor kamen v drči.

Staremu pa bi se hotelo tako močno prijaznega vedenja in in govorjenja. Vstal je zdaj tudi on in odšel za onima molče proti domu.

Tam pa gre v izbo in vzame note v roko. Zvečer je pevska vaja gori v vasi. Z nogo tolče pod mizo, prikimuje z glavo in mrmra polglasno pred se. Kjer ne zadene, poišče polagoma na tamburici pravi glas.

Z Zorko se je bil izuril sopran na tamburico že predpoldnem, in zdaj poje dekle kar pred njim. Le kjer se spotakne priskoči on. A pri težjih prehodih je treba še večkrat podrsati s trsko čez strune.

Mati prinese večerjo na mizo, grdo gleda, zmaja z glavo in nekaj zagodrnja. Zato nehata in prisedeta, da počakata še druge. Prej pa mora iti Štefan sam po krožnike, če jih hoče imeti.

(Dalje prihodnjič.)

Ivan Tratan:

Jaka Fajtingar.

V našem kraju živi par družin, ki ne sejejo in vendar žanjejo. Naši kmetje so jim dali ime „Fajtingarji“. Kaj naj to ime pravzaprav pomeni, ne ve nihče. Samo to ve pri nas vsak, da ni lepo, če je človek Fajtingar.

V naši vasi živita dve družini Fajtingarjev, nekaki potomci starih rokovnjačev. O marsikaterem teh Fajtingarjev se še pripoveduje, da je bil rojen v gozdu pod smreko, drugi na Obli gorici pod Štefanjo goro. Oče tega je v soboto zvečer ukradel vola, ga v gozdu ubil in pri ubitem volu zaspal, da so se mu morali ljudje izogibati, ko so šli v nedeljo zjutraj k maši. Oče onega ni imel ne polja, ne kozolca, pa je vendar prodal vsako leto po 50 mernikov pšenice. Tretji je imel pol mernika posetve, deset oken kozolca, pa ga je imel celo poletje polnega žita, ki ni raslo na njegovih njivah. Štirje strici teh Fajtingarjev še zdaj vzdihujejo nekje v ječi. Pri Gabru so zažgali hišo na vseh štirih oglih naenkrat. Orožniki si takrat niso upali v vas. Sam Gaber se je moral preobleči v orožniško obleko. Z zvijačo se jim je potem posrečilo dobiti požigalce v roke. Obsojeni so bili na mnogo let ječe. Eden izmed njih je bil priden v ječi, cesar ga je ob neki priliki pomilostil. Ponoči se je vrnil v našo vas. Puška je počila, skozi okno je priletela krogla in zadela Gabra v ramo. Kdo? Rokovnjač Fajtingar. Rokovnjač je izginil, nihče več ga ni videl. Le Gaber ga je proklinjal, dokler ga je bolela rana, potem je tudi on pozabil nanj.

Mnogo grehov se pripisuje rokovnjačem. Še moja mama se spominja, da so oče v sedemdesetih letih na pragu zvečer kleče molili rožni venec, da so mogli obenem paziti na hlev. Ponoči je spal vedno kdo za vrati v hlevu.

To niso bili rokovnjači. Prav navadni ljudje so bili, tatje, ki so na račun rokovnjačev kradli, požigali in celo ropali. Pojavili so se šele potem, ko so bili rokovnjači že davno iztrebljeni. V nekem času jih je bilo mnogo, pravzaprav je bila cela naša vas velik tat. Bili so dobro organizirani. Orožniki jim niso mogli priti prav do živega. Šele po mnogem trudu se je končno posrečilo jih iztrebiti. Nekateri so odšli v tuje kraje, drugi so našli svoj žalosten konec

po jetnišnicah. Le dve družini Fajtingarjev sta ostali v vasi. Ti ne sejejo in ne žanjejo, pa vendar žive bolje kot vsak posestnik.

Fajtingarji nabirajo poleti maline, gobe, mravljinčna jajčka, planinski mah in različne korenine in koreninice. Pozimi nosijo preste, prav doli do Ljubljane pridejo z njimi. Pred leti še niso toliko delali. Kak zajec ali srna je morala dati življenje, da se je najedel Fajtingar. Ukrasti se je dalo vedno kaj. Zdaj pa imajo Fajtingarji dan za dnem težje življenje. Krasti je prenevarno, divjačina je dobro zavarovana; živila so draga, zaslužek pa danes ravno tolik kot pred desetimi leti, kvečjemu gobe so dražje. Teh pa ne morejo toliko nabrati, da bi se poznalo pri njihovem življenju.

*

Jaka Fajtingar je ostal samec do starih dni. Že čez petdeset mu je šlo. Na koncu vasi je imel svojo borno bajto. Tam je živel svoje skromno življenje. Njegova posebnost je bila, da se je pečal izključno le z nabiranjem planinskega mahu. To mu je sčasom postalo bolj šport kot pa obrt. Če je le količkaj kazalo vreme, je bil ob solnčnem vzhodu že vrh Kriške planine, ob zatonu pa zopet v dolini. Vselej je prinesel natlačeno poln koš planinskega mahu. Sčasom je odkril taka mahovišča, da ni mogel sproti znositi mahu domu. Nabiranje mahu je jako nevaren šport. Jaki končno oni mah, ki raste na pristopnejših mestih, ni bil nič več všeč. Strast se ga je polastila: čim večja nevarnost, s tem večjim veseljem ga je Jaka nabiral. Vsako steno je oblezel, vsako brezno pregledal; postal je strasten hribolazec. Komaj je čakal, da se je sneg umaknil nekoliko bolj k vrhu Grintovca, že je bil v gorah in potem skoro vsak dan do pozne jeseni. —

„Jaka, ali si tudi ti prišel? Pojdi no pit! je klical v nedeljo popoldne Bregar iz Kokre Fajtingerju. „Oštir, zdaj ga pa le daj še merico. Na to veselje naj bo, ker je Jaka prišel!“

„Tobaka mi je zmanjkalo, sem pa dejal, moram iti ponj. V gorah ga ne prodajajo; česar nimaš seboj, gori ne dobiš.“

„Jaka, ali še vedno laziš po gorah in skalah?“

„I, kaj pa bom! Človek se nekako navadi na pečine. Dolgčas bi mi bilo brez njih. Glej, tamle Knapčev oče so se navadili na polje, daj jih v mesto, dolgčas jim bo po njivah in travnikih.“

„Tisto je pa res,“ je odgovoril stari Knapeč. „Kar je, pa je,“ je še pristavil. Brez tega ni končal nobenega stavka.

„I, Jaka, sem dejal, kako se pa kaj zasluži pri mahu?“

„No, zasluži . . . Obogatel ravno ne bom, beračit pa tudi ne pojdem, dokler bom zdrav. Pa kak krajcar še se lahko prihrani, če si pameten.“

„Kar je, pa je, Jaka. Ti že lahko shajaš, vsa mahovišča so ti znana. Sem dejal, kar je, pa je.“

„No, potem pa že. Kaj pa, da se ne oženiš, Jaka? Dosti si že star za ženitev.“

„Prestar, reci, prestar, Bregar. Kdo me bo starca maral! Veš, dokler sem bil še mlajši, sem vedno mislil, da bom lahko izhajal. Pa sem se zmotil. Zdaj vidim, da bi bilo dobro, če bi imel kako žensko pri sebi. Oprala bi mi, obleko bi mi zašila; na gorah se je veliko potrga . . . Oženil bi se, pa kdo bi me maral.“

„Koliko križev pa že imaš na hrbtu?“

„Že gre čez kljuko.“

„E, ne pripoveduj! Izgledaš pa za trideset.“

„Oče, koliko jih imate pa vi?“

„Kar je, pa je. Štirinsedemdeset jih bo zdajle o sv. Alešu. Ti jih boš pa menda dvainpetdeset, ali ne?“ je odgovoril Knapeč, ki je bil nekoliko gluha.

„Uganili ste, oče.“

„Saj sem vedel. Ko se je tvoj oče ženil, smo voglarili. To so bili časi! Danes pa, če nekoliko zavriskaš, že hodijo orožniki okoli hiše. Tilnovega Franceta smo takrat pretepli. Sedem tednov je ležal, pa se ni nihče zmenil zato. Na podu smo plesali, je pa tvojemu očetu spodbil, ko je s tvojo materjo mimo priplesal. Kakor bi bil ogenj v strehi, tako je bilo. Vsi naenkrat smo ga. Kar je, pa je . . .“

„Jaka, veš, če bi ti imel prav veliko veselja do ženitve, bi ti jaz povedal za dekle. Ne bo ti žal, če jo vzameš. Par desetakov dote bo imela, pridna je, pa delajna, da malo takih.“

„E, Bregar, nikar se ne norčuj! Kdo bi maral zame?“

„Kaj se bom norčeval! Če bi poprašal, gotovo jo dobiš. Moje sestre hči je, Fajdigova Franca. Šele dvaindvajset let je stara. Kake tri desetake bo tudi prinesla k hiši. Več pa moja sestra ne more dati. Sedem jih je, pa samo bajta in par njivic.“

„Fajdigova Franca . . . No, jaz je ne poznam.“

„E, kaj je ne boš poznal. Včasih nosi pri Viršku preste. Lani v adventu jih je že nosila. Pa da ne boš mislil, zakaj jo tako ponujam! Bendarjev iz Nove vasi vedno okoli hiše lazi. Na maram, da bi se kaj zgodilo. Ljudje imajo potem toliko govorjenja, zato bi jo rad od hiše spravil.“

„Jaka! Kar je, pa je. Vzemi jo, če je le dekle zato. Zakaj pa bi je ne vzel? Močan si še. Štirideset let še lahko živiš. Žensko boš pa le imel pri hiši. Skuha ti, opere. Bolj redno življenje boš imel.“

„Saj mene tudi malo vleče, da bi poprašal. Samo bojim se: mlada žena, star mož, še ni bilo nikoli kaj prida.“

„Za trideset izgledaš, za trideset. Le kar korajžo, pa poprašaj! Vem, da ne bodo rekli ne.“

„Pa res ne vem, kako naj naredim. Če bi potem rekli ne, ima človek samo nepotrebno sramoto.“

„Jaka, kar je, pa je. Poprašaj lahko. Fajdigovka ti gotovo ne bo odrekla. Boš saj dekle videl, saj se še potem lahko skesaš, če bi si kaj premislil.“

„I, no, naj pa bo! Bregar, pa povej, da v nedeljo pridem, popoldne po nauku. Knapčev oče pa pridejo z mano. Kajne, oče?“

„No, pa pojdem. Daleč je v Kokro, seveda daleč, pa bo že na kak način. Kar je, pa je.“ —

Dva mesca pozneje je bila Fajdigova Franca mlada Fajtingarica.

Jaka je bil srečen. Franca mu je skuhala, oprala perilo, zašila, kar je raztrgal na svojih potih. Medtem, ko je Jaka nosil mah, je Franca nabirala jagode in pobirala suhe veje po gozdu, da bi ne bilo na zimo treba kupovati drv. Jaka je odšel vedno kmalu po polnoči v gore. S solničnim vzhodom je hotel biti že vrh Kriške planine. Temu vžitku se ni mogel odpovedati. Kmalu za Jakom se je dvignila Franca in šla nabirat gobe. Treba je bilo zgodaj vstati, pozneje so prišli drugi ljudje. Ko je poslalo solnce prve žarke v skrivnosti polno svetišče gozda, je bilo tam že zopet vse mrtvo. Ljudje so odšli na polje po svojih opravilih . . .

Franca je gobe nabirala najraje v gozdu proti Novi vasi. Ljudje so to kmalu zapazili. Bendarjev France tudi hodi vedno tja nabirat. No, Jaki to ni prišlo do ušes in dobro je bilo.

Jaka ni mogel Franci biti nikdar ono, kar je bil France. Franceta je ljubila, Jaka trpela. Prisilili so jo, da ga je vzela. Bendarjev France ni imel ničesar, Franca malo. Kako naj bi živela? Jaka je imel vsaj svojo kočo in par krajcarjev prihranjenih.

Prva ljubezen se ne pozabi tako hitro. Franca je prvi čas obupavala, France je divjal, ko je zvedel novico o Franci in Jaki. Uniči onadva in sebe. No, nič se ni zgodilo. Franca ga je potolažila. Saj ni, da bi moralo biti kar tako. Jaka hodi po mah in France

lahko pride k nji vas. Jaka je star; morebiti ne bo dolgo živel. Po gorah lazi, v večni nevarnosti je. Skala se utegne utrgati in ga pobiti. Moglo bi se mu spodrsniti, da pade v brezдно. Niti vrana bi ne zakrakala za njim. Franca je namigavala, no, France je ni hotel razumeti. Prepošten je bil. — Šli so k poroki. Še dve uri, preden je Franca stopila pred oltar, je bila v Francetovem objemu. Veselila sta se, da bo zdaj vedno tako. Kaj pa po zimi? Jaka se ne gane od hiše. No, do takrat se kaj izpremeni. —

„France, sreča je nama mila. Imam načrt.“

„Kaj se ti je zgodilo, da si tako vesela,“ jo je prašal, ko sta se slučajno srečala v gozdu pri nabiranju gob. Vedno sta se srečala slučajno.

„Saj ti pravim, da imam načrt. Jaka išče pomagača za nabiranje mahu. Vprašal me je, če vem za primerne. Danes mu bom dejala, da bi bil Tilnov Francelj primeren za to opravilo. Jaka te ne pozna. Pridem pote, nihče ne bo vedel, da si bil včasih moj ljubček. Fajtingar, Francelj?“

„Seveda hočem. Čim prej, tem bolje.“

„France, previdna morava biti, da Jaka ničesar ne zapazi. Še jutri pridem pote.“

Zvečer se je vrnil Jaka z gor. Natlačeno poln koš mahu je prinesel. Pred vrati ga je čakala Franca in mu pomagala odložiti koš. „Tako je, če ima človek ženico kot je Franca. Pa sem takrat še premišljeval, ali bi ali bi ne. Terne sem se branil.“

Franca je postavila predenj skledo krompirja v oblicah in latvico kislega mleka. Jaka je začel lupiti krompir.

„I Franca, kakor stvar premišlujem, vedno bolj sem prepričan, da bi bilo prav pametno, če bi vzel pomočnika. Šest dvojač bi mu dal vsak dan. Zaslužil bi mi jih devet do deset. Čez vse poletje bi se to že precej poznalo. Mahu je dosti, prodaja se lahko. Lekarnar v mestu pravi, da bi ga potreboval desetkrat toliko, kolikor ga nanosim.“

„Težko boš našel primerne človeka. Premišljevala sem, kje bi bil kak človek. Pa ga skoro ni. Močan bi moral biti, pa zanesljiv.“

„Šentej, Franca me ima bolj rada, nego sem mislil, si je dejal Jaka na tihem, na glas pa rekel:

„Seveda zanesljiv bi moral biti.“

„Samo za enega vem: Tilnov France iz Nove vasi bi bil za tako delo. Pa tudi pošten je. Njemu bi lahko zaupal.“

„Ne poznam ga. Če misliš, da bi bil, pa pojdiva jutri ponj. Dopoldne imaš čas.“

„Nobenega drugega ne vem. Pojutrišnjem bi že lahko šel s teboj.“

„Čim prej, tem bolje.“

*

V četrtek zvečer je prišel Tilnov France in v petek zjutraj sta se napotila v gore. Petek slab začetek.

Zvečer je šel Jaka v gostilno po tobak. Vselej se je zamudil po kake pol ure. Moral si ga je privoščiti merico „slabega“. Po celodnevem trudu ga je bil potreben. France ni hodil z njim; Jaka mu je prinesel tobaka. Vsedel se je v kuhinjo k Franci. Jaka je bil vesel, da je France postal tako domač. Vode je prinesel Franci, če je bilo treba in drv je nacepil. Jaka je bil prav zadovoljen z njim, Franca še bolj. Ni pa tega pokazala. Jaka ni smel ničesar slutiti.

Nocoj se je vrnil prej iz gostilne, Franca in France ga nista pričakovala. Skozi okno je videl, kako se držita v objemu. Zavrelo je po njem. Tja bi skočil, pomandral bi ju! Postavil se je pod okno in poslušal.

„France, šest tednov že hodita skupaj v gore, davno bi bil že lahko naredil. Vsak dan sem pričakovala, da se vrneš brez njega. Česa se bojiš? Nihče ne izve. Vsak dan se lahko zgodi taka nesreča. Nihče ne bo niti slutil. France, nimaš me rad.“

„Franca, težko je ga tako zahrbtno spraviti s pota. Glej, če bi dejal: „Pomeriva se, kdo je močnejši,“ bi se borila, tepla. Kdor bi bil močnejši, bi živel, slabšemu bi bilo mesto v prepadu. Brez premisleka in z mirno vestjo bi ga vrgel v prepad. Ničesar bi mi vest ne očitala. Tako je pa greh. Vidim ga: na vrvi visi, spustim vrv, roke so se mi zapotile, nisem mogel obdržati. Na dnu prepada bi ležal. Pod mano stoji, gibljaj z roko, skala bi ga zbila v brezdno, Franca bi bila vdova. Vsak dan si pravim: narediš konec. Rad bi, pa ne morem, vest ne da.“

„Strahopetnež si, vesti se bojiš. Zakaj? Vest se ti utiši. Srečo boš užival ob moji strani. Tako hrepenim po tebi! Zdi se mi, da leži kos ledu ob meni, kadar me objema Jaka. Ne morem ga nič več trpeti, vsak dan se mi gnusi bolj. France, jutri naredi konec! Z odprtimi rokami te bom pričakovala, pa samega brez Jake. Ali narediš, France?“

„Naredim, Franca, naredim! Naj se zgodi potem, kar hoče! Enkrat mora biti konec, tako ni mogoče dalje živeti. Naredim, Franca; vdova boš še jutri.“ —

Jaka je zakašljaj; počasnih korakov je stopil čez prag. Ni ju hotel presenetiti. Povečerjali so. Tema v sobi je kazala, da so se podali k počitku. —

„Pa srečno hodita,“ je dejala drugo jutro Fajtingarica Jaki in Francetu, ko sta se odpravljala v gore.

„Bog daj,“ sta ji odgovorila, zadela koše na rame in odšla.

Ko sta bila sto korakov od hiše, se je Jaka spomnil, da je pozabil tobak.

20 Šentej, tobak sem pozabil. France, kar naprej pojdi, doidem te!“ Vrnil se je. Franca se je čudila.

„Franca, slišal sem vaju včeraj, ko sta me s Francetom poslala v smrt. Vedi, Francelj se ne vrne nikdar več! Naredim ž njim, kakor hoče on narediti z mano. Sama si naredila načrt za njegovo smrt.“

Franca je zavpila in hotela planiti za Francetom.

„Ne gani se mi! Ubijem te na mestu! Fajtingarji ne poznajo šale.“

Franca se je stisnila v kot in zaplakala. —

„Glej, tu doli je posebno lep mah in posebno veliko ga je!“ je klical Jaka in kazal na petdeset metrov globoko steno. „Škoda bi ga bilo pustiti. Na vrh te privežem; šel bi sam, pa me nekoliko boli glava. V glavi bi se mi utegnilo zavrteti, padel bi.“

France si je privezal konec vrvi okoli pasu, drugi konec si je ovil Jaka okoli žilave roke, na tla se je vlegel in noge uprl ob steno, ki je bil prepričan o nji, da bi se ne ganila, če bi tovoren vlak zadel ob njo. France je vedel, da je varen, če drži Jaka vrv v roki. Prej bi mu vrv odrezala roko, ko bi Jaka izpustil. Počasi je izpuščal Jaka vrv iz roke, počasi je lezel France po pečini.

„Jaka, le počasi! Še bolj počasi!“

France je prišel na mesto, kjer je bila stena naravnost odsekana.

„Jaka, nič več ne morem,“ je zavpil.

„France, zdi se mi, da je na odseku posebno lep mah. Spustim te še dalje. Obdržim te, čeprav s celo težo visiš na vrvi.“

„Jaka je še enkrat poskusil z ного, če ima trdno skalo pod petami; potem je zopet lezla vrv počasi iz njegove roke. France je visel nad prepadom. Čisto v zraku je plaval. Če bi padel tu doli, če bi se odtrgala vrv, če bi Jaka izpustil, bi niti kosti ne našli na dnu prepada.“

„Jaka!“

„Kaj hočeš!“

„Lep mah je tu. Dobro drži! Kmalu bom imel polno košaro. Še enkrat bom moral zlesti sem doli.“

„France, nikdar več. Niti danes, niti jutri! Nikoli! France, ali poslušáš?“

„Poslušam, Jaka.“

„Prav je.“

„Jaka, šališ se.“

„Fajtingarjev Jaka se ne šali. Sliši dalje ... Nikdar več, pravim, ne boš lezel po tej pečini. Nikdar, nikoli! Vrv izpustim, ubiješ se. Vem za tvojo namero. Ubiti si me hotel, še danes. Sam bi se vrnil zvečer v naročje moje žene. Ti bi ležal v njenem objemu, jaz bi spal v prepadu večno spanje.“

„Jaka!“

„Ne kriči, France! Ne pomaga. Grlo si raztrgaš, nihče te ne sliši. Moje oči ne vidijo tvojega obraza, moj duh pa vidi, kako se bojiš smrti. Mučiti te hočem; za vse prevare se hočem maščevati... Poglej podse! Globok je prepad. Na dnu boš ležal. Jastrebi bodo kljuvali tvojo kri, orli bodo raznesli tvoje kosti. Franca bo plakala za tabo; že plače. Povedal sem ji, da te danes ubijem. Zato sem se vrnil po tobak ... France, ali slišiš? ... Smrti se bojiš. Strahopetnež, smrt v gorah je lepa, veličastna. Prvo solnce te bo objemalo s svojimi žarki, zadnja solnčna zarja bo zvečer poljubljala tvoje kosti ... Treseš se, kot šiba na vodi trepetáš, na vrvi čutim... Glej, spuščam vrv! Ha, ha! Vrv pade s tabo vred v prepad, ne oklepaj se je tako obupno. Ona te ne obdrži, ko izpustim jaz.“

Nad Jakom se je sprožil kamen. Parkrat je poskočil po strmini, potem je Jaka začutil udarec. Kri se mu je vlila po obrazu. Veliko rano je moral narediti kamen, mnogo je bilo krvi. Jaka bi bil rad potipal, kaka je rana. Ni mogel. Z obema rokama je držal vrv.

Premišljal je: Zakaj naj bi ubijal Franceta? Ženo mi je zapeljal, varal me je. Saj ni res. Jaz sem mu vzel ljubico! Nobene pravice nisem imel do nje. Prej je bila njegova kot moja. Prišel je po svoje; zato naj bi šel v smrt? Ne, živita naj! Dejal sem: mlada žena, star mož še nikoli ni bilo kaj pride. Ali je bilo treba tega! Ne! Zakaj sem ju onesrečil? Jaz bi zaslužil smrt, jaz, ne on!

„France, kamen se je sprožil nad mano. Udaril me je. Lobanjo mi je prebil, čutim, pa Fajtingar ima trdo življenje. Ni ga tako kmalu konec. Glej, zdaj bi izpustil vrv. Ne bilo bi te več. V dolini

bi povedal, rano bi pokazal: kamen me je udaril, onesvestil sem se. Izpustil sem vrv, ni ga več. Tako bi dejal, pa jaz ne maram tvoje smrti. Glej, počasi te vlečem kvišku. Jaz hočem, da živiš. Še srečen boš s Franco. Odidem v tujino; naredim ti prostor. Norec sem bil, da sem hotel, starec, ljubezni mlade žene. Glej, Francelj, ravnokar boš tu. Čutim, da mi zmanjkuje moči, mnogo krvi mi je oteklo.“

Jaka je še parkrat potegnil, da je France stal poleg njega, potem je padel v nezavest. Zraven njega se je zgrudil France, preveč so trpeli njegovi živci v zadnjih desetih minutah.

*

Prvi se je zavedel France. Noč se je nagibala proti jutru. Jutranji hlad ga je predramil. Kmalu se je zavedel, kaj se je bilo zgodilo z njim. Še zdaj se je stresel groze ob spominu, kako je čakal, kdaj pade v prepad. Fajtingarji ne poznajo šale. Kje je Jaka? Pogledal je okoli sebe, potipal. Da, tu leži.

„Jaka, Jaka!“ ga je potegnil France za suknjič. Nič odgovora. Potipal ga je. Mrzel, mrtev ... Kamen ga je ubil, preveč krvi je bil izgubil. France ga je zadel na rame in odnesel v dolino. Pred Franco ga je položil. Franca se je zasmejala, France jo je grdo pogledal:

„Morilka!“ in odšel je v tujino. Nikdar več se ni vrnil k nji.

Dokupje s posebno kratkimi stavki. Lep jezik. Kaj Jaka priporoča? Fajtingarji so slabosrčni ljudje. A vendar so. To je hronika. Ni je starih vzlet mlade žene - a žena je vzela kratkijem živcuje. Janko Samec: ar jo, pa jo

Predsmrtnica.

Iz daljave,
kjer križajo se kroglice smrtonosne,
oči sem videl Smrti neizprosne,
oči globoke, žejne in krvave ...

In čul sem pesmi dih
hropečih prsi splavati v daljino ...
Spomin, ki išče daljno domovino,
ko mož na tla se zvrne nem in tih ...

Jakob Tarabanin:

Ruska publicistika.

Ruska literatura je zapadu znana šele od nedavnega. Tukaj so izpočetka igrali glavno ulogo osebni stiki. Nesrečna osebna tragika, ki je odtrgala Turgenjeva od domovine, ga je prisilila preživeti skoro vse življenje na Francoskem, v Parizu. Ozki stiki, ki so tega znamenitega romanopisca vezali z voditelji nove francoske beletristike, Daudetom in Flaubertom, so prešli vsled osebnega znanja tudi na zanimanje za ruske razmere in rusko slovstvo. Toda vse to zanimanje je bilo izkraj omejeno na ožje kroge. Pozneje so življenski interesi zblížali oba naroda. Francozi imajo nekoliko večjih del o zgodovini ruske literature in nekoliko monografij o posameznih pisateljih. V zadnjem delu Haumanta je prašanje o preteklosti, bodočnosti in pomenu vpliva Francozov na Rusijo dobilo svojega zgodovinarja. Toda vse to je bilo vedno le delo posameznih učenjakov, ne da bi se videlo, da nahaja to zanimanje kak odziv tudi v širših krogih. Pred leti me je mlad Francoz, ki je baš dokončal gimnazijo v Moskvi, vprašal, ali je človek po zimi na moskovskih ulicah varen pred volkovi. Uspeh propovedi L. N. Tolstoja, ki je jako zainteresiral angleške religiozne struje, je popolnoma epizoden. Na Angleškem obstoja sedaj „društvo za proučevanje Rusije“, približno kakor „Russische Gesellschaft“, ki se je tik pred izbruhom vojne ustanovila v Berlinu. Vsled inicijative omenjene angleške družbe je list „Times“ izdal že več posebnih števil, posvečenih predvsem zblíževanju Angležev in Rusov. Te številke izidejo obenem v obeh jezikih in v obliki debelih, lepo izdanih knjig, napisanih od izbornih strokovnjakov na obeh straneh, opremljene z vsemi potrebnimi tabelami in diagrami. Iz njih se jasno vidi, da je Rusija dosedaj neizčrpana in da ima bogato bodočnost. Vse to je v svoji recenziji napisal znani ruski publicist v „Ruskem slovu“, ki je eden najbolj razširjenih listov. „Toda, je pristavil, človek se pri vsem tem počuti nekoliko nerodno, ko pregleduje te skrbne, podrobne podatke, kadar se zamisli v tok teh absolutno zanesljivih sklepov. Ravno tako nerodno bi se počutili, če bi jim bilo mogoče misliti, konji, ki jih v jeseni priženo iz stepe na semenj. Avstrijski oficirji, ki iščejo remonte, hodijo zamišljeno okoli črede, mešetarijo, ogledujejo; eni so neodločni in se ne morejo

pogoditi, drugi, bolj odločni, so že vnaprej vse premislili in jim prigovarjajo. Konji stoje in čakajo . . . Nerodno se počutimo v položaju blaga, poslanega na evropski trg, toda kaj si hočeš!“

Vse to je umljivo in se bo vsekakor kedaj izpremenilo. Toda dokler so razmere Rusije z daljšimi in bližnjimi sosedi kakor že koli „praktične“, ostaja vse bolj slučajno in ne široko, v resnici popolno praktično. Glavno ulogo pri vseh teh sodbah tujcev o Rusiji pa igra do danes še vedno tradicija, kar velja o zasebnikih, ne pa o državah, ki se lahko z boljšimi sredstvi poučijo o potrebah ruskega trga. Kaj novega ne znajo ali nočejo poiskati. To se more predvsem reči o avstrijsko-ruskim trgovskih zvezah. V Nemčiji se pri obrtnikih kaže večja podjetnost. Niti dejstvo, da je za rusko mejo na tisoče ruskih emigrantov, ni moglo teh razmer izpremeniti. Oni so popolnoma izolirani v krogu svojih političnih interesov in skoro vedno brez vsake zveze z družbo, v kateri živijo.

Po vojski se bodo zveze, ki so sedaj pretrgane, zopet obnovile. Gotovo se bodo našli ljudje, ki se bodo hoteli bliže in boljše ogledati težavni položaj največje evropske države. Za takšne ljudi je najprimernejše, da se neposredno seznani s perijodičnim ruskim tiskom, listi in časopisi. V tuji žurnalistiki se poročila o Rusiji, razen političnih, ne nahajajo pogosto. Če si ogledamo današnje ruske publikacije, se ne bomo ozirali na najnovejšo izdaje in na one, ki so posvečene kakemu špeciálnemu prašanju, kakor je n. pr. v Petrogradu „Okrainy Rossii“ ali v Moskvi „Ukrajinskaja žizn“. Da se lahko orijentiramo v današnjem tisku, nam ni treba posebnih historičnih podatkov; dovolj je, da povemo o vsaki publikaciji par besed za njeno karakteristiko, da ne bomo naštevati praznih imen.

Velik del ruskega tiska ima svojo zanimivo in jako izrazito individualnost. To individualnost so razvile karakteristične in zelo težavne razmere v nesvobodnem razvitku ruske besede. V nedavno izdanem zvezku „Flugschriften für Oesterreich-Ungarns Erwachen“ (Prof. Dr. Freiherr von Wieser: Die Lehren des Krieges) se pravi, da je Rusija do danes polna starih, vojnih sanj. „Die Strömungen der russischen Gesellschaft sind geschichtlich gegeben, sie verlaufen heute noch im Sinne des XVIII. Jahrh.; wir müssen in unserer Geschichte Jahrhunderte weiter zurückgreifen, um eine Parallele zu finden, die sie unserem Verständnis näher bringt“. Meni se ne zdi preveč pravilno primerjati sanje ruske družbe o „neizmerni svetovni državi, s Carigradom, staro prestolnico vzhodne cerkve, kot končnim ciljem“ in teženje srednjeveških nemških cesarjev za Rimom. Meni

se ne zdi, da bi v zavesti ruske družbe živele misli mitičnega testamenta Petra Velikega. Prej narobe: ruska inteligenca kaže zelo malo zanimanja za prašanja zunanje politike. O tem je še leta 1911 jadikoval in tarnal Miljukov v svojih člankih o balkanskem prašanju. Za sanstefanskim dogovorom 12. februarja 1878 je prišel berlinski kongres; zmagalci so šli v Kanoso, vse sanje so se razkadile (ki jih tudi niso vsi imeli. — Prim. o tem jasno prezirljivost, s katero je opisan odhod vojnih prostovoljcev za Srbijo v „Ani Karenini“) — ruska javnost je bila popolnoma ozdravljena misli o splošnoslovanskem poslanju ruskega naroda. Pozneje sta leti 1895 in 1896 obrnili pozornost popolnoma v drugo stran. Na vsak način je strah vlade pred naraščajočim ukrajinskim gibanjem in nje napor razbiti Galicijo, to neprijetno „osje gnezdo“ ukrajinskih separatistov, postal popolnoma tuj še tako malim slojem družbe, da o narodni masi niti ne govorimo.

Glavna misel pa je morda pravilna. Nekateri glavne črte ruskega duševnega ustroja so tuje neruskemu človeku, toda imajo mogoče analogije v njegovi preteklosti. Deloma se to lahko trdi o njegovem razmerju do tiska. Zapadna Evropa je pač že davno preživela ono globoko, pri nekaterih včasih celo naivno spoštovanje do tiskane besede, to čisto vero v njeno silo, katera se večkrat kaže pri Rusih. Vsaka vlada, ki se ne čuti varno, se zateče po pomoč k uslužni žurnalistiki. Toda delo te žurnalistike ne izziva nikjer tako splošnega in globokega preziranja v družbi kakor baš na Ruskem. Menda ni slučaj, da je sedaj ostala ruska vlada brez svojega organa. Imela je svoj „Bereg“, pozneje „Rossijo“, toda oba sta propadla. Zadnja celo pred kratkim, baš v času, ko bi se zdelo, da treba kabinetu posebne podpore pri utemeljevanju njegove politike, ko so se nasiloma razbila kmečka posestva, kar je naletelo na hud odpor. Realizem mišljenja in ob enem svetli idealizem značaja sta glavni črti ruskega narodnega značaja. Glavna nositeljica in nje glavni izraz je bila in ostane ruska literatura. Nje razcvit je kupljen za drago ceno. V literaturi se udeležijo vse tvorne in umstvene sile naroda samo tedaj, kadar so mu zaprta vsa druga pota svobodnemu družabnemu delovanju. Zgodovina ruske inteligence je vse do naših dni polna baš takih težkih udarcev usode. Serija nadarjenih ljudi, ki so bili s silo odtrgani od svojega dela, znanstvenega, političnega i. t. d., je brezkončna in se še ni sklenila. Mnogi izmed njih so posvetili svoje sile literaturi, deloma tudi žurnalistiki, da bi ne bili živi mutci.

V državi z urejenim pravnim ustrojem, kjer se politična svoboda ne krati, beletristika in žurnalistika ne moreta igrati take vodilne vloge glasnika in hranitelja idealov in stremljenj kakor v Rusiji. To je posebnost, ki se kaže tudi še sedaj ne glede na to, da imamo dumo in nekako svobodo besede. V prejšnjih časih, ko je bila publicistika popolnoma izolirana, se je to kazalo še bolj jasno.

Ruska publicistika je prebila mnogo težav in gorja. Nje težavni položaj se je nekoliko olajšal po krimski vojski l. 1855, katere nesrečni konec je vladi za čas odprl oči. L. 1865 je bil izdan nov tiskovni zakon, ki je odpravil preventivno cenzuro. Za tem je sledila poživitev obrti in trgovine, ki je tako dolgo stagnirala. Brzo se prilagodita položaju mednarodnega trga. Snuje se banka za banko in stavijo se nove železnice. Dogodki na Balkanu, posebno pa osvoboditeljna vojska l. 1876, vse to je znova zainteresiralo javno mnenje. Delo Aksakovskega slovanskega komiteja je bilo v tem, da se je nabiral denar in da so se odpošiljali celi voji prostovoljcev. Dasi je bilo v tem mnogo navdušenja in malo direktnega, smotrenega umevanja momenta, je vse skupaj vendar izredno vplivalo na razvoj žurnalistike. Toda že proti koncu vlade Aleksandra II. se je vlada ustrašila svojega lastnega liberalizma. Projekt konstitucije ni prišel na dan. Pregarjanja, ki so sledila za tem, so v prvi vrsti zadela žurnalistiko in povzročila obnovitev preventivne cenzure. Določbe, bolj ali manj stroge, odvisne od temperamentnosti odločilnih politikov, toda v bistvu, ki je zabranjevalo vsako svobodo, vedno enake, so dolgo oteževale življenje ruski publicistiki. V boju pridobljena perijoda njene svobode, ki je, kakor se je zdelo, položila temelje novemu življenju in ki je nazadnje prinesla svobodo tiska v letih 1905—6, ni dolgo trajala. Vojska je zavzela Moskvo in celo vrsto drugih mest. Vlada se je povrnila in začela se je „pacifikacija“ (geslo Stolypina). Prvi udarci, globe, konfiskacije, ustavitve, so zadeli zopet liste in časopise. Cela vrsta publikacij je naenkrat prenehala. Nekatere so se žilavo branile in parkrat začele izhajati pod novim imenom. Toda premoč jih je vedno udušila. Tako imamo do danes še takšne razmere, da so morali n. pr. novi spisi L. N. Tolstega izhajati v popolnoma pomanjkljivi obliki, okrnjeni in najpozneje v izvirniku. Prevodi na razne jezike izhajajo prej in so bolj popolni. Izdajatelji raznih, posebno provincijalnih listov, se večkrat z vsemi silami trudijo, da bi bila zopet uvedena preventivna cenzura, ki je po zakonu odpravljena. Boljše se jim zdi, da črtajo vse neprimerno in nedopustno prej, nego pozneje plačevati velike denarne kazni. Ogniti

se jim ni mogoče. Paragrafi se razlagajo zelo poljubno in na vsakem kraju drugače. Vsled ovadb provincijalnih cenzorjev so se že večkrat morali opravičevati petrograjski in moskovski cenzorji zaradi člankov, ki so jih dovolili v tamošnjih listih. Za članek, dasi je podpisan, po zakonu ni odgovoren pisec, ampak urednik. Baš tak slučaj se je zgodil z znanim romanopiscem, častnim članom akademije, Boborykinom. Obsodili so, kar je napisal in kaznovali urednika Ovsjaniko-Kulikovskega, Boborykina pa so pustili pri miru. Provincijalna vlada, iz naklonjenosti ali usmiljenja, pomaga včasih nesrečnemu izdajatelju in neoficijalno prakticira preventivno cenzuro, kakor je bilo pred dobo konstitucije.

Število ruskih publikacij ni tako veliko, kakor bi moglo biti. Po podatkih iz leta 1912 je vsega skupaj 1800 listov in časopisov, med temi samo 315 dnevnikov. Tega ni kriv samo analfabetizem. Le dobro fundiran in bogat list lahko srečno preboli nevarnosti, ki mu tako pogosto grozijo. Ruski tisk ima težavno nalogo. V zadnjih petdesetih letih bi se moglo mnogo spremeniti. Literatura jasno kaže vse spremembe v posameznih družabnih komponentah, ocenjuje rastoče sile in prenehajoče vplive. V tem času se je glavni krog čitateljev popolnoma spremenil in ž njim vred tudi značaj publikacij, ki so mu na razpolago. Ne samo za časa Puškinovega Onjegina, ampak tudi pozneje, v sredi 19. stoletja, so, kakor priča I. Aksakov, ki je mnogo potoval, čitali mnogo več dvorjanski, plemiški gradiči nego mesta. Plemkinje, zaprte in osamljene na deželi, so dolgo sanjale za knjigami in željno pričakovale v jeseni prve številke listov in časopisov, ki so se mogle pripeljati šele, ko je zemlja zamrznila. Primerjaj „Povesti Bjelkina“ pri Puškinu. Oni, ki so brali Turgenjeva, vedo tudi, da je bilo med štirimi stenami osamljenega plemiškega gnezda navsezadnje več aristokratizma duha in rafiniranega življenja ko v bednih, mračnih hišicah analfabetskega mesteca. Sedaj pa baš nasprotno odloča mesto s svojimi masami čitateljev življenje kraja. Abonentov na liste in časopise je zdaj več, masa je bolj demokratična, glavne črte ji dajejo delavske mase in inteligentni proletarijat. Taka družba ima drugačne nazore in druge zahteve. Prej je skoro vsa nova literatura izhajala v debelih mesečnikih ali bolj ali manj redno izhajajočih almanahih. Sedaj pa je beletristika postala integralni del vsakega lista. Znani novejši pisatelji, kakor Čehov, Leonid Andrejev, so postali znani in dostopni širši publiki baš s pomočjo dnevnega časopisja. Čas, v katerem so se pisatelji ponosno ogibali žurnalistov, je davno minil.

V svojem najboljšem delu se ruska publicistika trdno drži visokih starih tradicij. Oporoka umirajočega satirika Saltykova-Ščedrina, ki jo je zapustil svojemu sinu: „Nad vse ljubi domačo literaturo!“ — velja tudi za perijodične publikacije. On, ki je izrekel te besede, je sam bil urednik časopisa „Otečestvennyja zapiski“, ki ga je v sedemdesetih letih čitala vsa mladina, posebno učeča se, z mrzlično razburjenostjo in ki je na njo največ vplival.

Spremenile so se tudi navadne literarne oblike; v novi ruski literaturi ni več navaden veliki roman s širokim obsegom mesta in dejanja, ki bi točno prikazoval množico raznih oseb in na koncu dal popolno družabno sliko. Tako popolnoma nepristransko in široko nam kažejo določene perijode ruskega življenja le romani Turgenjeva — ne vsi enako točno! — kronike Saltykova-Ščedrina in prekrasna epopeja L. N. Tolstega „Vojna in mir“. Sedaj tega ni več. Današnje rusko življenje se je razdrobilo na celo vrsto posameznih in malih potokov. Težko je videti, kam gredo, ker teko zelo brzo in zelo samovoljno spreminjajo konture svojih bregov. Ni jim še usojeno, da bi se zlili vsi v eno veliko, mirno reko. Razni družabni toki se ne morejo brzo strniti v eno strugo. Čas sinteze še ni prišel in tako prevladujejo sedaj drobne črtice in novele. Vsa večja dela se neizogibno pokažejo kot enostranska in neuspela. Nikomu ni dano, da bi videl in razumel vse, kar se godi, ker za to še ni nobenega splošnega kriterija. Splošno razočaranje je zbudil veliki roman Ropšina „Kar ni bilo“. Ko je izšel, je bil takoj senzacija, vsi so ga željno čitali, ker opisuje leto 1905, katerega so se vsi še živo spominjali, konec japonske vojske, revolucijo. In vsi so bili razočarani, ker so namesto opisovanja in pripovedovanja našli samo poskus razkriti vzroke neuspeha revolucije, ponesrečen, subjektiven in enostranski poskus, podoben kesu. Isto velja za poskušene karakteristike še bolj novih časov. Če naj verujemo tožbam Bobrova, junaka „Pete rane“ Remezova, je po revoluciji vsa Rusija postala kraj podivjanosti in idijotske razuzdanosti. To je ena sama dolga obtožba ruskega sveta in roja gnusnih duhov, ki so ga obsedli. Zastopnik popolnoma druge, klasikom bližnje, realistične manire, akademik Bunin, je podal vrsto pripovedi in črtic iz kmetijskega življenja, povest „Suhodol“ in pripovedko „Nočni razgovor“, ki spominja po zunanji obliki na Turgenjeva „Bežnov travnik“, v katerem autor tudi posluša po noči razgovor kmetov pri ognju. Jezik teh pripovedek je prekrasen, psihologija brez dvoma živa, toda če mu naj verujemo, potem je duša ruskega

kmeta večno uboga, popolnoma pasivna, in samo strašne eksplozije blazne podivjanosti prekinjajo njeno slepo topost. Ruski kmetje pa vendar niso vsi in povsod taki. Isto velja tudi glede opisovanja inteligence. Vrsta knjig Sologuba, posebno „Slajše ko strup“ in „Malenkostni vrag“, s svojo pretirano maniriranostjo nas skuša prepričati, da je inteligenca nekaj neznatnega, pustega, dolgočasnega in brez potrebe posiljenega. V romanu Arcibaševa „Pri zadnji črti“ pride Naumov, ko je ubežal vislicam, v malo mestece in začne tam pripovedovati, da smo vsi skupaj za nič vsled naše slabosti. Najboljše je uiti življenju: — in sedaj se v mestecu začne epidemija samomorov, ker se ljudje čutijo dolžni, da tako store. Po sili dalje živeti in brigati se za javne posle, to lahko delajo samo naivni trdoglavci. Vkljub vsemu novega življenja ni mogoče doseči.

V resnici bi celo v času najhujšega splošnega brezupa bilo težko najti primer take splošne epidemije. V zadnjih letih ni družba v celoti nikdar mislila, da ni nobene rešitve in nobenega izhoda.

Število takih primerov pačenja resničnosti s tem, da se ne prikazuje v celoti, bi lahko še zelo povišali. Tudi v literarni kritiki ni nobenega pravega soglasja. O simbolistih in dekadentih niti ne govorim; saj ni vsakemu dano, da bi umel njih šaren štil, poln raznih nenavadnosti. V knjigi znanega modernistovskega avtorja in kritika (Andrej Bělyj: Zeleni log. V Moskvi, 1910) se je Merežkovskij, pisec znane zgodovinske trilogije, „vsedel v oblake z daljnogledom“, Sologub pa „si je oblekel armenski kaftan in sedaj ta Armenič maha z dvema steklenicama, dela razne čarovnije in prevrača oči, skuša strašiti i. t. d.“ Toda celo A. Koltonovskaja, ki verno in razumljivo karakterizira razpoloženja in pojave novega življenja in ki spretno razlaga bistvo duše posameznih avtorjev, naravnost zanikava, da bi mogla razložiti, kar je opazila. To je ono novo, „kar je prišlo posebe od nekod, bogvedi odkod“. Tukaj je jako značilno delovanje člana akademije, Boborykina. Prej je podal zelo verne in karakteristične opise življenja v šestdesetih letih („Rusija v mrzlici novih finančnih podjetij“, romani: „Pol življenja“ in „Podjetniki“) in devetdesetih let (nova moskovska buržoazija in inteligenca, romani: Kitaj-gorod, Prelom, Vasilij Tjorkin). To so resnični zgodovinski dokumenti, dragoceni po svoji karakteristiki dveh dob in njune psihologije. Mimo njih ne bo mogel iti zgodovinar. Sedaj se ta pisatelj omejuje na opise novega sektovstva in „bogoiskateljstva“, to je na ljudi ozkega kroga, individualistične, skratka ljudi, ki niso iz velikih mas. Navadno so natisnjena ta dela

v „Vestniku Evrope“, največji med njimi je roman „V večnost“, natisnjen leta 1911. Tako širokih tem kakor nekaj, v katerih se tvori novi faktor družbe, se pisatelj sedaj ne loteva več.

Neglede na vse zunanje izpremembe, ostaja ruska literatura psihološko „nacionalna“ in splošno hitro odvrča tuja ji razpoloženja. Tako je hitro izginil kult osebnega egoizma, prinesen iz zapada in tuj strogi ruski individualnosti (pripovedke Kamenskega, Lazarevskega: „Ruska dekleta“ in posebno roman Arcybaševa: „Sanin“, ki je naredil toliko hrupa in prišel celo na oder). Osamljeni so pisatelji, ki se iz življenja izgube v mysticizem in okultizem,¹ toda ruska literatura še v šestdesetih letih ne vodi iz življenja, ampak v življenje, ki ga celo vodi. Zato ostaja iskanje simbolistov brez odziva.

Z druge strani pa sedaj tudi ni mogoče kako splošno razpoloženje. V takem prehodnem času, kakor ga sedaj živi Rusija, posamezno, dasi dalekovidno oko ne pregleda kompliciranosti borečih se in še ne pojasnenih pojavov. Rusija leži med zapadom in vzhodom. Ona je kraj, kjer se zdi marsikaj čudno, kar je že davno znano stari kulturi vzhoda in civilizaciji zapada. Zaradi tega je v njej posebno težko pojasniti temelje narodnega duha. Kljub temu se simbolisti še vedno trudijo, da bi rešili to nalogo. Govoril sem že o nameravani trilogiji Andreja Bělega, v kateri je skušal pojasniti podlago za zbližanje vzhoda in zapada, inteligence in narodnih mas. V „Srebrnem golobu“ je podan prvi poskus take sinteze. Knjiga se ne odlikuje s posebno bistro analizo in je mestoma malo premozgana, toda že v samem dejstvu, da se stavi ta problem, se zopet kažejo stare zahteve ruske literature.

V l. 1910 se pojavi zbornik „Věchy“. Pod vplivom krvave forme, v kateri se je nazadnje pojavila agrarna kmetska revolucija z uboji in požigi, so avtorji zbornika prišli do jako mračnih zaključkov. Rekli so, da se morata ruska inteligenca in literatura odreči svojim tradicijam. Do sedaj je skušala iti med „temne“ mase, ker je mislila, da lahko zboljša njih usodo in da iščejo njene pomoči. To ni res. Narod je divjačina in ponosen na svoje divjaštvo. On bi uničil vso kulturo kot nekaj njemu tujega in nepotrebne, če bi mu dali moč. Ta žalostne misli so ustvarile znano frazo: „Mi ne smemo sovražiti in izpodkopavati vlade, nasprotno, moramo

¹ Založništva „Skorpjon“ in „Gryf“, roman Valerija Brjusova iz srednjeveškega življenja „Ognjeni angel“, zanimiv po svojem gradivu, ker je osnovan na nenavadno skrbnem, včasih celo znanstveno utrudljivem proučevanju kulture te dobe.

ji biti zvesti in jo podpirati in ščititi. Samo vlada s svojimi topovi in bajoneti nas varuje te slepe sile, ki bi ne dala živeti niti naši skupini, z našimi, samo nam dragimi vedami in umetnostmi.“ Treba je bilo videti, kako složno so se odzvali tem malodušnim izjavam ljudje najrazličnejšega prepričanja. Vsi so se združili v enem, splošnem odgovoru: „Inteligenca je narodu potrebna, neločljivo spojena ž njim, se rekrutira iz njegovih vrst in ne bo nikdar živela samo zase.“¹ Ta dogodek je jasno pokazal, da se celo v tako težkih časih, kakor so baš sedaj, v globini ruske vesti nahajajo vrednosti, pri katerih ni mogoča nobena precenitev in o katerih ni mogoč noben dvom. „Iz naroda za narod“, to geslo razloži enkrat za vselej ono težavno delo, na polju izobrazbe in poljedelstva, ki se sedaj kljub vsem zaprekam opravlja za bodoče rodove. Pride čas, ko Rusija prekorači ono mejo, za katero se začenja prava kultura, ko bo njena zemlja poznala minimum blagostanja in ko se pokažejo duševne potrebe višje vrste.

Oglejmo si sedaj glavne sedanje ruske liste. Vsi izhajajo v stolicah, novi in stari, v Petrogradu in Moskvi. Provinca ne pozna takih velikih listov, ne zaradi pomanjkanja denarja — v Kijevu in Odesi so bili zelo razširjeni listi — ampak zaradi cenzure. V stolicah je cenzura bližja centrom legalnosti in ni tako stroga. Ruski listi so precej dragi. Drag je tisk, vsi stroji se naročajo v inozemstvu. L. 1914 se je tiskanje prve številke novega moskovskega lista „Nov“ moralo na polovici ustaviti, ker se je zlomil vijak pri rotacijskem stroju. Morali so z listom počakati, da so dobili nov vijak iz Berlina. Umetniške priloge, posebno barvane, še sedaj najboljši časopisi naročajo iz Nemčije. V celi Rusiji se nahajata komaj dve hromolitografiji. Zunajnost ruskih listov je pač znana. Navadno so zelo velikega formata, kar je zelo nerodno pri čitanju. To je menda tudi dobra stara tradicija. V zadnjem času se je list „Nov“, ki izhaja v Petrogradu in Moskvi, pobrigal za nekoliko bolj „komoden“ format. Po praznikih in nedeljah listi ne izhajajo. Praznikov je v Rusiji precej več kot tukaj; toda ti prazniki veljajo samo za dijake, a ne za stavce. Založniki ne praznujejo ob spominskih dnevih vladarske hiše. Tri dni zapored ne izhajajo listi o Veliki noči.

Sedaj nekoliko besed o razdelitvi listov in časopisov po političnih programih in strankah. Določene skupine tako ali drugače znanstveno filozofsko in politično izobraženih ljudi so se v Rusiji

¹ Primerjaj posebno zbornik: „Inteligenca v Rusiji“ Petrograd, 1910. Založništvo „Zemlja“.

sešle že davno. Toda te skupine niso eksistirale oficijelno. Do leta 1905 sploh v Rusiji ni bila nobena politična stranka dovoljena. Vsled tega se je pri listih pokazalo šele na koncu njihovega razvoja, kateri stranki so služili. Svoj prapor so pokazali šele tedaj, ko je bilo dovoljeno, odkrito izpovedati svoje politično prepričanje. Ta proces še vedno ni končan. Tako je znani moskovski list „Russkija Vjedomosti“ eden izmed organov stranke „narodne svobode“ (konstitucionelno-demokratske stranke, ki se po začetnih črkah svojega imena kratko imenuje „ka-detska“), toda v naslovu lista teh besed ni niti sedaj. Vse ima namreč svoje vzroke.

Pojdimo od leve na desno stran. Socijalno-demokratski tisk ima v Rusiji zelo težavno življenje. Petrogradski delavci so imeli pred vojsko samo dva mala lista, „Luč“ in „Pravdo“. Vsak je bil organ svoje frakcije, anarhistično navdahnjene majoritete in minoritete, ki skuša z legalnimi sredstvi ustvariti v Rusiji demokratsko stranko, kakor jo ima zapad. Seveda sta se lista smrtno sovražila. Njuna neprestana polemika je prišla do smešnih očitkov, da so si očiteli, da proletarec ne sme nositi zlate ure. Za njimi pride stranka narodne svobode. V prvi in drugi dumi je tvorila centrum, toda sedaj gre že bolj na levo. Nekoliko adjustiran volilni zakon je dal premoč bolj konservativnim krogom volilcev. Vsled tega se je v dumi spremenilo razmerje sil in razmerje naroda do dume. Spremenil se je, in ne na boljše, ton duminih sej. To se lahko reče, ne da bi človek prišel v nevarnost, da bi se mu lahko očitala politična strast. Glavni organ stranke je veliki list „Rěč“ v Petrogradu. Neposredni sotrudniki lista so voditelji kadetov, pred vsemi Miljukov. To dejstvo je imelo za posledico, da je list prinašal popolen pretres dogodkov na Balkanu, s simpatijami do Bolgarov. Tudi to je dobro, ker je večina ruskega tiska in občinstva večkrat brez vsakega vodstva in lastnega mnenja. Oddelek o inozemstvu in domača korespondenca sta v „Rěči“ dobro preskrbljena, toda ne more se reči, da te dogodke vedno tudi pravilno osvetljujejo. To velja prav posebno o dogodkih iz domačega ruskega življenja, ki se večkrat prikazuje precej enostransko.

(Dalje prihodnjič.)

Stanko Svetina:

Skice in portreti.

1. V zatišju.

V teh težkih časih, ko čutim v svojih žilah leno se pretakajočo vročo lavo, ko mi je glava polna hrumečih, bobnečih in krvavih predstav, in ko mi mozeg ves razcepljen in napet od vtisov teh žalostnih dni že odpoveduje svojo službo, se zatečem k svojim v tišino.

Ana ima lepo sobo, to se pravi, med tistimi štirimi stenami, ki skrivajo v sebi domače življenje, se oko odpočije in duša pomiri. Pravzaprav je ta soba samo njena in male Milene, toda jaz sem Ane zvesti prijatelj in kot tak imam tudi pristop k domačemu ognjišču svoje prijateljice.

Prav nalahno pritisnem kljuko, da vrata ne zbudijo male, ki najbrže spi. Poleg tega hočem tudi Ano malo presenetiti. Bogve, kaj dela. Morda se sklanja nad vozičkom, kjer sanja njeno srcece drobne, svetle sanje. Morda šiva, sklonjena nad mizico in misli na jug, kjer se bojuje njen mož, zakopan do vratu v zemljo, s silnim sovražnikom? Moj Bog, ali lahko preštejemo danes vsa srca, zdi-hujoča po dragih v tujini? Ali lahko preštejemo vse želje, tihe lastvice, ki hite v daljo neutolažene, da poiščejo znani obraz in pri njem odpočijejo?

Popolna tišina, ko stopim na rdečo preprogo, ki sega od vrat do okna in ki se križa z drugo, ki drži od sosednje stene do vhoda v mal kabinet na nasprotni strani.

Stojim tu in pijem željno to tišino. Skozi štiri okna z belo poslikanimi okraji lije v sobo svetloba zimskega dne. Na zadnjem oknu, na beli blazinici sedi nepremično črna mucika, z malo naježeno dlako. Njene zelenkaste oči zro radovedno ven na zasnežene strehe in zdi se, da mucika šteje snežinke, ki padajo monotono in tiho izpod zamračenega neba. Svetloba se razliva široko po mizi sredi sobe, objema podolgast steklen krožnik z nagubanim in nazobčanim robom, poljublja rumene hruške in rdeča jabolka na krožniku, pada v amaranten ton na dveh posteljah v ozadju na nasprotni strani oken in se zamrači v kotu v močno, temnomodro barvo, v kateri se skrije lesen umivalnik, pokrit s temnordečim prtom, na katerem stoji vaza z belimi astrami. Te plasti svetlobe ne morejo predreti

in pregnati živoplameneči žarki ognja v peči, ki stoji v drugem kotu sobe. Samo ozek, svetlordeč šop se razliva od odprtih vratc doli po majhni preprogi ob postelji. Vrata kabineta se odpro. Srednje velik pes, z dolgo belo dlako in s kvišku stoječimi ušesi pozorno prikoraka iz sobe. Poleg njega stopica z drobnimi koraki moja mala nevestica. Za njima zapre Ana vrata in se obrne proti meni. V istem hipu se prestraši, takoj nato pa obsije žarek veselja njen obraz in v kotu rdečih usten zaigra smehlaj zadovoljstva.

Nevestica me še ne vidi. Toda ona stopica s psom naprej in modra barva njenega krilca se prijetno družijo z belo barvo kodrastega psa „Mojčka“.

Nenadoma se pes in nevestica ustavita. Zagledala sta me. Mojček skloni glavo k tlom, zvija se in maha z repom neprestano. Milena se me ni ustrašila, zakaj otroški pogled je vedno pripravljen na razočaranje in nekaj novega. Z drobceno ročico se nasloni na psa, z drugo pa začne mahati po zraku.

„Ta-ta, ta-ta!“ To je navaden pozdrav naše male. Zamahnem s klobukom in ona vzame moj pozdrav z vidnim zadovoljstvom na znanje; njena rdeča ličeca se razlezejo v smehlaj in mi odzdravi s hitrim sunkom male glavice: „Ta-ta!“

Mamici žarijo lica, dobro namreč ve, da so ti pokloni sad njenega truda in da so se izborno posrečili. Tudi jaz sem vesel in se sklonim k mali. S prstki me prime nevestica za sredinec in iznova pozdravi: „Ta-ta!“

„Ja, Milena, kdo pa je prišel?“ vprašuje mamica malo in jo gladi po zlatih lasih. Milena me gleda nekaj časa začudeno, nato pa skloni glavico in ne odgovori ničesar. Toliko besed ji udarja na uho in mladi mozeg še jih ne more razbrati.

„Stric je prišel, stric,“ ji pomaga mamica. „Reci, Milena, stric!“

„Tzic, tzic.“

„Izborno! Malo preveč po poljsko, pa nič ne de,“ pripomnim z nasmehom.“

„Le reci, Milena, stricu, da je on govoril ravno tako po poljsko, ko je bil takšen, kakor si ti.“

„Tzic, tzic,“ mi pravi mala. Bogve, morda mi je sedaj zažugala.

„Dvignem svojo malo nevestico v naročje. Dobro me pozna in se nič ne brani. Mamica stoji ob nji in jo boža po laskih.“

„Milena je bila danes pridna, ni prav nič jokala,“ omeni mamica in jo boža naprej.

„No, ker je bila pridna, dovolim mamici, da jo poljubi,“ pristavim in malo nagnem nevestico v naročju proti Ani.

Mamica nabere ustna v poljub in se skloni k Mileni. Isti hip pa odmaknem malo.

„No-o!“

Bela roka kakor iz alabastra in gladka kakor aksamit mi zažuga in zamahne. Hitro se umaknem za dva, tri korake nazaj in se zasmejem. Tudi mamica se smeje.

„Požugaj stricu, Milena, in mu reci, da je hudo poreden.“

Mala uboga mamico; njeni mehki, drobni prstki se skrčijo, mala šobica se napne.

„Bu-bu-bu,“ mi zapreti. Toda njena grožnja izgine namah, ko zagleda nevestica moje brke. Posveti jim vso pozornost in mali prstki se zagrebejo vanje.

„Oj, Milena, to boli, pusti, zlato srce moje!“

Nevestica se me usmili, a mamica se poredno smeje.

„Požugaj, Milena, mamici in ji povej, da se ne sme delati iz strica norca!“

Mala zopet skrči prstke v pest.

„Bu-bu-bu.“

Ah, ta mala, drobna Milena je pridna kakor dobra ura, vse posluša, vse uboga. In kadar je posebno pridna, ne joka celi dan.

Mamica mi ponudi stol in servira čaj.

„Tako in tukaj piškoti.“ —

Po čaju sedimo okrog mize, pogrnjene z belim prtom: mamica z Mileno v naročju in jaz. Mojček se je zleknil po tleh in položil kodrasto glavo na mamičin čeveljček. Zdajzdaj bo zadremal.

A mi trije gledamo ven. Tu v sobi je sladka tišina in prijetna toplota, ki greje srce in dušo, a tam zunaj je mraz. Snežinke padajo tiho in neprenehoma in zdi se, da jih črni maček na beli blazini na oknu šteje in sicer vsako posamezno.

2. O ljubezni, ki je ugasnila.

Sodni avskultant Ivan Klančnik se je pretegnil na postelji, zagledal se v strop in začel premišljevali.

„Sedaj sem sam, čisto sam na svetu. Nimam žene, nimam očeta in tudi matere nimam. Res je, drugi ljudje imajo poleg starše in drugih domačih tudi sorodnike, jaz nimam nobenega. Sicer pravijo, da tak človek, kakor sem jaz, to je tak človek, ki nima na

svetu drugega kakor svojo palico, prav lahko umrje. To je že mogoče. Vendar naj bo že kakor hoče, eno je, ki drži: človek brez svojcev je kakor samotni popotnik sredi polja v jesenski noči. Po nebu se podijo oblaki in zdajpazdaj se prikaže iz njih luna, ki za hip obsije črno postavo na cesti, ogrnjeno v plašč, in pokrajino, pusto in tresočo se v mrzlem vetru. Tja v daljavo se vije cesta, ob nji visoke jagredi in tupatam kak hrastiček. Popotnik obstane, zagleda se v noč, ozre se na nebo in se strese. Ne vsled mrzlega vetra, bolj radi grenke zavesti samote. Nima tovariša, ki bi mu rekel prijazno besedo, ni ljubice, ki bi s sladko roko pogladila njegove razmršene kodre, ni bele hišice, kjer bi se odpočil za mizo v družbi domačih, ki gledajo nanj z ljubeznijo. Sama dolga, temnosiva pot čez temno pokrajino in na nebu črni oblaki, hiteči bogvekam.

Da, da, ljubezni ni in ljubezen je tisti tovariš, ki reče samotnemu popotniku prijazno besedo sredi samotne nočne pokrajine; ljubezen je tista sladka roka ljubice, ki pogladi nesrečnika po razmršenih kodrih; ljubezen je tista bela hišica, ki sprejme romarja pod svojo streho, da se odpočije v ljubečih pogledih svojcev.

In ta ljubezen je umrla. Ni je več. Ivan Klančnik vidi malo sobico in v nji dečka, ki skače po nji in se igra s konjičem in z bobnom. Tam na zapečku sedi stara mati, z rožnim vencem v roki. Njena ustna se premikajo, a oči ljubeče gledajo otroka, ki drvi razposajeno po sobi. Ah, koliko ljubezni je v teh starkinih očeh, koliko skrbi za mladega otroka, ki je ravnokar izgubil svojo mater. Glej, oči govorijo: Jaz te hočem čuvati mesto nje, ki te je z bolestjo v srcu zapustila. Jaz te hočem voditi po poti, da ne padeš.

Iz dečka je zrastel mladenič. Odšel je iz domače vasi v mesto in blagoslov stare matere je šel z njim. Blagoslov, ki ni ugasnil nikdar, ki je svetil nad njim na življenja poti.

Da, blagoslov ni ugasnil, ugasnila je ljubezen in pustila za seboj grenak spomin. Mladenič ni videl starke nikdar več, ni mu bilo mogoče stati ob mrtvaški postelji. Tujina ga je zadržala. In ko je prišel domov, ni več našel nje, katere ustna so še na smrtni postelji ponavljala njegovo ime.

Ivan Klančnik zopet vidi sobo in v nji študenta, sklonjenega nad knjigami. In v sobo stopi mož v debeli suknji in s kovčgom v roki. Študent poskoči s stola.

„Oče!“

Obraz moža, porastel s sivo brado, se razjasni, gube na čelu zginejo. Okrog usten zaigra komaj viden smehlaj.

„Sin!“

In oče, učitelj z dežele, dene kovčeg na mizo in ga odpre. Med drugim postavi ven velik zavoj. Obrača ga skrbno, da se ne prevrne.

„Medne drobnice sem ti prinesel. Sam sem jih nabral pod ono hruško tam v Blažičevi dolinici, kamor sva hodila v počitnicah skupaj na sprehod. Sam sem jih nabral,“ še dostavi in gleda na mizo, na zavoj. Na sina se ne ozre, samo na modri zavoj z mednimi hruškami. In sin je ves vesel in poljubi očeta. Ah, zato, ker je prinesel hruške-drobnice.

In sin takrat ni vedel, da se skriva v vsakem onem drobnem sadu očetova ljubezen. On ni videl njega, ki je šel po končanem pouku v gozd, on ga ni videl, kako se je sklanjal nad drobnimi sadeži na tleh, kako je izbiral lepe hruške, grde in obtolčene metal stran, on ni videl njega, kako je nesel drobnice domov, kako jih je spravil, kako jih je hodil gledat, kdaj bodo medne, da jih lahko nese — sinu. On ni videl tega, on je videl samo hruške. Ljubezni ni videl. Ni zapazil sramežljivosti in zadrege, ko je oče položil zavoj z drobnicami na mizo in mu rekel: „Sam sem jih nabral.“ Ah, ljubezen očetova, kako si bila močna, velika in, ah, mene nesrečnika, ki te ljubezni nisem videl in je nisem razumel.

In tudi ta ljubezen je ugasnila. Pustila je za seboj le svoj veliki blagoslov in grenak spomin. In Ivan Klančnik vidi pred seboj bolniško posteljo in na nji moža, ki se bori s smrtjo. Poleg postelje stoji sin in daje mrzle obkladke na razbeljeno čelo očetovo.

„Ali hudo trpiš, oče?“

Bolnik ni mogel več odgovoriti. Z velikim naporom je samo odmajal z glavo.

„Ne trpim!“

Prišel je zdravnik, prijatelj očetov. Pomoči ni bilo več. Oče se je z očmi poslovil od sina in veke so se mu napol zaprle. Po licu pa je zdrknila svetla solza kakor biser.

„Težke in hude bolečine je imel rajnki, sedaj jih nima več!“ je omenil zdravnik.

Ah, kako močna si bila ljubezen očetova in kako velika! Zatajil je oče svojo bolečino, da ni toliko trpel sin. —

Ah, povejte, razložite mi, učenjaki, zakaj take ljubezni ugašajo!

In Ivan Klančnik si je zakril obraz z roko in se je bridko razjokal.

I. Pobeljšar:

Rokopis I. zvezka Gregorčičevih Poezij.

V naslednjih vrsticah ^{lajam} podam kolikor mogoče natančen opis slovstvene dragocenosti — rokopisa I. zvezka Gregorčičevih Poezij. Rokopis izvira iz pesnikove roke, torej ni noben prepis. Poudarjam tudi, da je celota; obsega namreč vse pesmi v istem sporedu, kakor in kolikor jih je nanizal pesnik v I. zvezku 1. izdaji leta 1882, poleg teh še pesem „Čolničku“.

Rokopis tvori 6 snopičev navadne osmerke; 1., 2. in 6. snopič so enako veliki, 5. je nekoliko manjši, 3. in 4. še manjša. Papir je različne vrste, tupatam rumenkasto pegast in mnogokod zamazan, znamenje, da je bil v tiskarni.

Prva dva snopiča štejeta po 24 strani z ovojem vred. Med ovojem in prvo stranjo 1. snopiča je vdet naslovni list, napisan na papir za pisma: Poezije. Zložil S. Gregorčič. I. V Ljubljani 1882. Založil Ig. Gruntar; tiskala Klein in Kovač.

V prvem snopiču je porabljenih 20 strani, v drugem 18. Med 8. in 9. stranjo 2. snopiča tiči prav tak list, kakršen je rabil pesniku za naslov. Tretji snopič šteje z ovojem 44 strani, popisanih je 40. Od 46 strani četrtega snopiča so 4 prazne; en list je izrezan. Peti snopič obsega 30 strani; dve sta prazni. List pred ovojem zadaj je odstranjen. Šesti snopič ima 24 strani, porabljenih 17. Strani so numerirane. Njihovo število se vjema s številom strani v knjigi — 158. Številke je dal stranem stavec. Edino le zadnja stran, kjer se nahaja pesem „Čolničku“, nima številke.

Snopiče je opremil pesnik na zunanjih straneh ovoja z rimskimi številkami I—VI. Peti in šesti snopič nosita zdolaj na ovoju začetne črke S. Gr. in manu pr. — zabeležene s črnilom. Na prvem snopiču stoji v sredini ovoja na zunanji strani kratek pozdrav napisan s svinčnikom: Predragi! Pozdravlja Te srčno hvaležni Tvoj S. Gregorčič m./p. 15./8. 01.

Rokopis se vjema s tiskanim besedilom pri sledečih pesmih: Uvod. Mojo srčno kri škropite! Sam. Mavrica. Pri zibelki. Siromak. Kupa življenja. Izgubljeni cvet. Na bregu. Vinski duhovi. Lastovkam. Moč ljubezni. Na potujčeni zemlji. Pastir.

Posebno pozoren je bil Gregorčič, pač pod Levstikovim vplivom, na naglas. V rokopisu se pozna, da je dostavljal nekatere naglasne

znake še potem, ko je bila zbirka gotova in pripravljena za tiskarno. Pozneje dodani naglasni znaki so namreč krepkejši, pisani z drugačnim, temnejšim črnilom nego rokopis. Korekturo med natiskom poezij je prevzel Levec¹ in je mogoče, da je ta ali ona naglasna inačica njegovega vira.

I. snopič.

Naša zvezda: 2. kit. 3. v. svitile (svitile)² — dni (dni).

Na sveti večer: 2. kit. 1. in 2. v. trepēče (trepēče) — 2. kit. 2. v. v deklici (v déklici) — 3. kit. 4. v. čas (čas) — 5. kit. 2. v. šumljal (šumljal).

Veseli pastir: 6. kit. 1. v. krōtko popéval (krotko popeval) — 7. kit. 2. v. kraljévo (kraljévo).

Kesanje: 4. kit. 3. v. sebój (s sebój).

Pogled v nedolžno okó: 3. kit. 3. v. spomina — izprva spominja. Pesnik je črtal j.

II. snopič.

Jeftova prisega. (Jeftejeva prisega): 10. v. tvoj (svoj) — 27. v. Se četa Jeftova spusti (Se Jefte s četo zadrví) — 39 v. o Jefte (o Jefte,) — 47. v. Povsōdi mrgolē ljudi — izprva je stalo v rokopisu: Povsodi prepolni so ljudi; srednji dve besedi je pesnik črtal in nadomestil z: mrgolē — 50. v. Ki trume je sovražne zmel — izprva: Ki je sovražne trume zmel. Spremembo je naznačil pesnik s številkami med vrstama — 64. v. Srebrne (Sreberne) — 65. v. dvor, (dvor;) — 93. v. Odpústi, dete (Odpústi deté).

Darítev: 5. v. vsikdar (vsekdar) — Pesem „Darítev“ je tu dvakrat zapisana. Prva inačica, ki je prekržana z višnjevim svinčnikom, se glasi takole:

Darítev bódi ti življenje célo:

Oltár najlepši je srcá oltár,

Ljubezen sveta v njem — nebeški žar,

Gospōdu žrtva — vsako dobro délo.

O, da bi ne pogásil se nikdár.

Ta sveti [ogenj — prečrtano] žár, naj vedno bi veseló

Enako krésu ti srcé plamtélo,

Bogú in dómu žgalo vreden [vredni — prečrt.] dár!

Odložno odpovej se svoji sreči,

¹ Dr. Ivan Prijatelj: Janko Kersnik, njega delo in doba. II—III, str. 430.

² Pri vsaki pesmi so navedene razlike med rokopisnim in natisnjenim besedilom 1. izdaje Gregorčičevih Poezij; za prvim slede natisnjene inačice v oklepajih.

Goreče išči bližnjim jo doseči,
 Živeti sebi vrli mož ne smé!
 Iz tuje sreče njemu sreča klije,
 Veselje ljudsko njemu v óku sije
 In tuja žalost mu meči srcé!

Pripomnim, da je „Daritev“ izšla pod naslovom „Sonet“ prvi-
 krat v „Zgodnji danici“ dne 20. septembra 1866 l. 27. str. 214. z
 naslednjim dopisom: Zgod.

Iz Tmina. — Veselo svečanost smo obhajali v našem tergu
 26. velikega serpana: daroval je namreč mladi duhoven g. France
 Smrekar, iskreni Slovenec, Bogu prvo svojo sv. daritev. Dolina
 vsa je bila k visoki slovesnosti privrela, pa tudi obilna duhovščina
 iz okolice je s svojo nazočnostjo mladomašnika počastila. Govoril
 je slovesni cerkveni govor blagi ljudoljub č. g. Lovro Sušnik,
 župnik v Sv. Križu pri Ajdovščini, s priserčno besedo; prepevali pa
 so prav serčno domači pevci in pekinje. — Po cerkveni slovesnosti
 je bilo pošteno pogostovanje, kakor je sploh o takih godéh po Slo-
 venskem navada; tudi ondi je donela mnoga poštena pesem. Bil
 je res lep dan, ostal mi bode v prijaznem spominu.

Tebi pa, dragi prijatelj, naj za spomin na Tvojo prvo daritev
 te-le besedice položim na serce:

Sonet.

Daritev bodi Ti življenje celo:
 Oltar najlepši — serca je oltár,
 Ljubezen sveta v njem — nebeški žar,
 Gospodu dar je vsako blago delo.

O naj bi ne pogasil se nikdár
 Ti čisti oginj, da bi zmir veselo,
 Enako kresu, Ti sercé gorelo,
 Bogú in rôdu žgalo vredni dar! —

Odločno odpovej se svoji sreči,
 Goreče išči bližnjim jo doseči:
 Živeti sebi verli mož ne smé!

Iz tuje sreče njemu blagor klije,
 Veselje drugih njemu v óku sije,
 In tuja tuga mu meči sercé.

V. [= Vrsniški.]

Vse tri inačice imajo akrostih: Dolgo Te Bog živi. X.1.

Pri mrtvaškem odru: 4. kit. 2. v. Četudi — z znakom je razdvojil pesnik v: Če tudi — 6. kit. se je glašila prvotno:

Iz solz in zmót doline
Ti srečno všla si zdaj
Na jasne visočine,
V neskončne sreče kraj.

— V 2. v. te prečrtane kitice je nadomestil pesnik besedi: srečno všla — z: všla na vek. Na robu je ta kitica nadomeščena z besedilom tiskane izdaje: Saj ti si srečno slekla itd.

Siroti: 2. kit. 3. v. ljubeznjiva (ljubezníva) — 3. in 6. kit. 3. v. Četudi (Če tudi).

Njega ní!: 1. kit. 2. v. pesmico (pesemco) — 5. kit. 3. v. srcé pogréša, (srce pogreša) — 6. kit. 1. v. Čez ograjo vrtno gleda — prvotno: Čakajoč se k seči vseda — kar je pesnik črtal.

V mraku: 2. kit. 2. v. solnčice (solnčece).

III. snopič.

21. Za ostali tič (ptič): 1. kit. 2. v. in 5. kit. 1 v. tiček (ptiček) — 3. kit. 2. v. Perutce — Erjavec je pre naredil končni e v o: perutco. — 3. kit. 2. v. pobešaš — prvotno: povesuješ, kar je pesnik črtal.

23. Čoveka nikár!: 1. v. delálnico (delávnico), enako v 6. in 18. v. — 9. in 10. v. ob desnem robu je naredil pesnik dva klicaja. — 44. v. tíco (ptíco) — V zadnjem verzu se je nahajal med besedama „vstvariti“ in „nikar“ najbrže pomišljaj, ki je radiran. — Erjavec je pripisal spodaj: Poklānjam se pesnikovemu geniju.

24. Izgubljeni raj: 2. kit. 1. v. čemú-li (čemú-li) — 2. kit. 2. v. nōsi (nosi).

25. Lastovkam, Erjavčeva pripomba: Dovršena v vsacem obziru. Tisti „edin“ nič ne moti.

26. V celici. (V Celici): 3. kit. 4. v. tihega (tihega) — 8. kit. 3. v. seboj — nad prečrtanim: saboj (s seboj). — Erjavec: Izmej najlepših cvetov slovenske poezije. Ko bi imeli vsaj deset tacih.

27. Primula: 3. kit. 1. v. ob levem robu stoji s svinčnikom — torej Erjavčeva — zapisana in s črnilom prečrtana beseda: visi; v tekstu je bilo prvotno: vesí, popravljeno vsled Erjavčeve pripomnje: visi; enako „Zimski dan“ 6. kit. 2. v. — 3. kit. 2. v. Čez dol plan — poslednji dve besedi sta prečrtani in na njuno mesto zapisan zgoraj: dol — 3. kit. 3. v. gōjzd — j je prečrtan — 5. kit. 1. v. In zláto solnce, — prvotno: mati solnce; pesnik je črtal „mati“

in nadomestil z „zlato“. Opozoril ga je na to Erjavec, ki je na robu zapisal: mati?? čisto 7

29. Svěťá odkletev: 4. kit. 3. v. Pod slamnati in zlati stròp — prvotno: Pod zlati in pod slamni stròp — kar je črtal pesnik. — 9. kit. 3. v. svet (svět). — 10. kit. 3. v. Prenòvljen — prvotno: Prerojen — črtal pesnik. — 12. kit. 2. v. Ljubezni prve vnet, — ob robu je pri tem verzu pesnikov vprašaj. — 13. kit. 1. v. sladkòst (sladkost). Erjavec: Vzvišena in izvorna misel v krasni obleki.

30. Življenje ni praznik: 7. v. vstòp (uštòp) — 9. v. poloti (polòti). — 21. v. móžko (mòško); ob tem verzu stoji na robu v oklepajih vprašaj. — 26. v. resnòbni (resnobni). — Erjavec: Velja več nego najboljša pridiga.

31. Rómarica: 1. kit. 1. v. Čemù (Čemú) — 6. kit. 3. v. ljudi (ljudi) — 15. kit. 3. v. celó (celo) — 16. kit. 4. v. zadíraš — prvotno: porívaš, kar je pesnik črtal. — Erjavec: Prekrasna!

32. O nevíhti: 16. v. sklonjeno (skloneno) — 17. v. nežni — prvotno: pisan — 28. v. vpíhne (vpíhne) — 39. v. gromé (grme). — Erjavec: Izmej najlepših.

33. Vjetega tiča tožba (Vjetega ptiča tožba): 2. kit. 3. v. dol — prvotno: plan, kar je pesnik črtal. — 4. kit. 3. v. narave (prirode). — 7. kit. 2. v. konec vrste ni ločila niti v rokopisu niti v knjigi; druga izdaja ima nadpičje. — 9. kit. 3. v. Nikdár (Nikdar) — 11. kit. 3. v. srebrnočiste (srebernočiste).

34. Svetíšče: 5. v. Zidóvi (Zidóvi) — 18. v. spominam — prvotno: spominjam — 21. v. ondi (ondu) — 34. v. In božji krílatec — prvotno: Krílatec ognjen, kar je črtal pesnik — 41. v. konec vrste ni vejice niti v rokopisu niti v prvi izdaji, druga izdaja jo ima. — Erjavec: Prelepa! Prav

35. Srcé sirota: 2. kit. 2. v. in 3. kit. 3. v. néma (nima).

IV. snopič.

36. Tí veselo poj! — 2. kit. 1. v. ptiček — prvotno: tiček; črko p je vdél s svinčnikom Erjavec; enako v 8. kit. 1. v., v 10. kit. 1. v. in v zadnji kit. 3. v. — 2. kit. 3. v. če tudi — prvotno: četudi — 7. kit. 3. v. življenja (življenja — tisk. napaka v obeh izdajah). — 9. kit. 1. v. z nòva — prvotno: znòva; ločil pesnik. — 10. kit. 3 v. Kaj bi mótil te listič — prvotno: List ne moti naj te nič — kar je črtal pesnik.

37. Soči: 4. v. ténne (témne) — 27. v. je vdeta, prvotno izpuščena. — 69. v. zémlje-lačne — prvotno: zémlje-željne; spremembo

je povzročila Erjavčeva pripomnja pod pesmijo: Tu je prvotno stalo: zemlje lačne, kar se mi bolje dopada, ker več pové nego željen. — Pesem „Soči“ šteje v vseh izdajah 70 verzov, v rokopisu jih je 72, a poslednja dva sta v oklepajih prečrtana; glasita se:

Na zemlji tvoji tujcev tropi

Naj ne dobodo ni — grobóv!¹ *Kaj prav, da prečrta*

38. Slovo in naročilo: 7. kit. 2. v. gôji (goji) — 9. kit. 1. v. trenótkih (trenutkih).

39. Moj črni plašč: 6. kit. 4. v. bridkosti — prvotno: britkosti; Erjavec je postavil s svinčnikom nad t črko d; enako v 8. kit. 3. v.

40. Samostanski vratar: 1. kit. 3. v. Tam zunaj vrvenje, drvenje ljudi, — pesnik jo je zaradi jasnosti še enkrat zapisal zdolaj pod črto; prvotno: Tam zunaj ljudje se beže in družé, — potem: Tam zunaj ljudje se sebe in družé. Ob robu stoji le deloma čitna pripomnja Erjavčeva: ... takó. Ali ni to sich fliehen? Ljudje „se sebe“ (sebiti se). — 4. kit. 3. v. tisóčikrat — prvotno: jezérokrat; ob robu je svetoval Erjavec premnogokrat, „jezero“ pravijo, da je madjarsko — 5. kit. 4. v. možko — prvotno: možko; Erjavec je prenapredil ž v š — 9. kit. 4. v. sovraštvo — prvotno: sovražstvo; popravil Erjavec.

(Konec prihodnjič.)

¹ Prim. Lj. zvon 1914, 334.

Književna poročila

Dr. Karol Capuder, Zgodovina c. in kr. pešpolka št. 17. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1915. V. 80. 176 str.

V nobenem drugem času bi ne našla Capudrova knjiga toliko čitateljev kot sedaj, ko so vse naše misli osredotočene na vojno in vojaščino, in je le malo slovenskih družin, ki bi ne imele člana pri vojaki, morda ravno pri tem pešpolku. Kar je v zvezi z vojaščino, nas sedaj zanima in z zanimanjem preberemo tudi uvod Capudrove knjige, ki opisuje razvoj vojskovanja od staroegiptskega vojaka preko vazalske in najemniške vojaške službe do vpeljave splošne vojaške dolžnosti, do ljudske vojske. Posebno zanimivo razpravlja pisatelj o razvoju orožja, ki je korak za korakom sledil razvoju tehnike. V dobi strojne puške se smešno sliši, da je bilo treba za en strel iz muskete 143 povelj. Za uvodom popisuje pisatelj ustanovitev in zgodovino pešpolka, in sicer govori najprej o polkovi organizaciji in polkovnem delovanju v mirnem času in nato o polkovih vojnih delih.

Zgodovina pešpolka št. 17 se deli v dve dobi. V prvi se je sestavljal polk iz različnih krajev Nemčije in Avstrije, nazadnje predvsem iz Češke in bival po

najrazličnejših garnizijah avstrijskih dežel. Polk je bil ustanovljen 13. februarja 1674, v drugi napadalni vojni Ludovika XIV. Ustanovitelj mu je bil grof Henrik Reuss-Plauen. Obstajal naj bi iz 2040 mož in polkovega štaba. Ognjeni krst je prejel polk leta 1675 v bitki pri Altenheimu in se je udeleževal odslej vseh vojn, v katere je bila zapletena Avstrija: druge napadalne vojne Ludovika XIV., španske nasledstvene vojne ob Renu in Zgornji Italiji, obeh Karlovih vojn proti Turkom, poljske nasledstvene vojne, šleskih, avstrijske nasledstvene in vseh vojn proti Napoleonu. Hrabro se je bojeval v znamenitih bitkah pri Aspernu, Wagramu, posegel zadnji dan v veliko bitko pri Lipskem in zaključil bojevanje proti Napoleonu v bitki pri Belfortu leta 1815.

Pod Marijo Terezijo so dobili polki stalna naborna okrožja. Kranjska je pripadla pešpolku št. 43 (sedaj št. 41). Leta 1817 je dobil Kranjsko kot naborno okrožje pešpolk št. 17. Še istega leta se je preselil s Češkega na Kranjsko in došel 21. novembra v Ljubljano. Od tedaj je zgodovina 17. pešpolka vojna zgodovina Kranjske. S tem se začneja zanj druga doba. Polk ni bival stalno v Ljubljani. V prvem času je bil porazdeljen na razne kraje Kranjske, posebno na Dolenjsko kot straža proti roparskim tolpom, ki so prihajale iz Bosne in nadlegovale deželo. Dolgo vrsto let (1848—1853, in 1857—1860) je bival v Italiji, dve leti v Bosni, dalj časa v Trstu in v letih 1879 do 1882, kot nagrada za hrabro obnašanje v Bosni, na Dunaju. Leta 1893 so bili premeščeni 1. 3. in 4. bataljon v Celovec, kjer so ostali do začetka svetovne vojne.

Polkovo glavno bojno polje je bilo v tem času Zgornja Italija. Tu se je polk udeleževal bojev leta 1820, 1848, 1849, 1859 in 1866. Poleg tega je sodeloval leta 1848 pri udušitvi vstaje na Ogrskem in leta 1878 pri okupaciji Bosne.

Capuder je spisal zgodovino našega pešpolka na podlagi del stotnika Bergkessla in Ferd. Strobila in jo je prepletel z narodnimi pesmimi, nastalimi v raznih vojnih dobah. Popis zadnjih vojn bi si želeli bolj plastičen, posebno z ozirom na junaške čine posameznih odlikovancev. Spisu je dodanih tudi precej slik, zlasti portretov raznih polkovnih imejiteljev in zapovednikov.

O sedANJI svetovni vojni izhaja in bo izšlo po sklenjenem miru nešteto del. Tudi od Mohorjeve družbe pričakujemo enako delo, ki pa naj ne popisuje samo bojnih dogodkov in junaških činov Slovencev, temveč naj nam tudi pripoveduje, kako je vplivala svetovna vojna na socialno, gospodarsko in kulturno življenje Slovencev. Naj si družba pridobi že sedaj spretnih pisateljev in ilustratorjev, ki zberejo potrebno gradivo; zakaj spomini hitro obledijo. Edino ona je pri nas sposobna in v prvi vrsti poklicana zasnovati tako važno narodno delo. *0 besedi, in... ga ta kritiki ne govorijo. To prav, ker xoway profesor Breznik.*

Slovenske večernice za pouk in kratek čas. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. 69. zvezek. 1915. 80. 160 str.

Večernicam stoji na čelu „Zgodba o povišanju“, ki jo spisal neki Stanko Bor. Hudoklinovega Janeza z Dolenjskega, infanterista 17. pešpolka v Celovcu „fanta od fare, kjer s štirimi zvoni“, pohvali njegov stotnik, da zna „defilirati boljše ko nekateri, ki služijo tretje leto“. Janez je namreč šele prvoletnik. Stotnik mu poleg pohvale tudi naznani, da dobi dopust o Božiču. Pa Janezu vse te milosti niso dovolj: če se hoče postaviti pred domačimi, mora biti vsaj „fajtar“, če že ne kaj drugega. Ta misel se je Janeza trdno oklenila in ga ni izpustila prej, dokler ni dozorela v sklep, da si prišije ono zvezdo na ovratnik sam. In ta sklep je Janez izvršil v božični noči, v strupenem zimskem mrazu, ko se je vračal po ozki gazi

skozi samotni gozd proti domu. „Slekel je plašč, slekel bluzo — mrz ga je objel in ga hotel zopet ovirati s tem, da mu je navdahnili misel, da bi bilo morda vendar bolje, če ne stori — oblekel zopet samo plašč, ga tesno privil k sebi, tipal nekaj časa po ovratniku bluze, ker v temi ni mogel natančno videti, razvil papir, potegnil ven zvezdi, ju pritisnil najprvo s prsti in otipal, če stoje sorazmerno. Nato je izvlekel iglo in nit in vbodel z iglo — —“. „Frajtarja“ so sprejeli domači z velikim veseljem, posebno oče, „star vojak, ki je bil v Bosni“, pa se je moral zelo mlad oženiti, ker je bil Janez njegov prvorojenec, ki je imel polno mlajših bratov in še sestro povrhu. — Toda „frajtarjevo hudodelstvo“ je prišlo na dan in poročnik v Celovcu je odprl knjigo in čital: „Kaznuje se infanterist Janez Hudoklin z edenindvajsetimi dnevi samotnega zapora, ker si je našel doma na božičnem dopustu dve zvezdi in se tako samovoljno povišal. Kazen je v primeri s prestopkom zato tako majhna, ker prizadeti ne taji prestopka in se popolnoma strinja s poročilom domače orožniške postaje“ ... Zgodba je s psihološkega stališča in z ozirom na kompozicijo temeljito pogrešena. — Finžgarjeva gospodarska zgodba „Konjička bom kupil ...“ je najboljša povest v vsej zbirki; odlikuje se po sijajnem slogu. Sužet je sicer star, toda Finžgar ga je obdelal tako, da ne moti. — Tretjo povest, „Na Vrhovih“, je spisal P. Perko. Bralcu se vsiljuje misel, da prvi dve poglavji sploh ne spadata v povest s tem naslovom in da ni Franica nič drugega kot samo „deus ex machina“. Četrto poglavje, ki res opisuje Vrhove, je lepo in tisti migljaji o izboljšanju gospodarskih razmer so prav umestni. — Ivo Trošt je spisal povest „Pod Robom“. Dejanje se razvija gladko, neprisiljeno; proti koncu ga je še malo preveč. Barve so žive, slike jasne. — V Česnikovi samostanski zgodbi „Pater Gervazij“ se mi zdi četrto poglavje čisto odveč; ako bi ga ne bilo, bi bil končni efekt mnogo močnejši. — Jos. Lovrenčič, I. Lavrič in France Bevk so prispevali z verzi — blago srednje vrste.

St. Svetina.

Utva, Kraguljčki. V Trstu, 1915. Založila in izdala knjigarna J. Štoka. M. 8°. 46 str. Broš. 80 v, vez. 1 K 20.

„Kraguljčki veseli
so pesem zapeli
čez zimsko polje.
Náj jo pojò,
sáj ne vedò,
dá nekje
junáki mrjó.“

To je motto drobni zbirki trindvajsetih pesmic, v katerih je dobro ločiti dve dobi: iz starejše dobe so pesmi lesene, pobarvane, iz novejše pa žive, prirčne. Le poslušajte, kako štejejo zvezde (str. 24):

1. Skrito v žitu poje muren:
tri, tri, tri, tri, tri.
Zvezdice na nebu šteje:
ena, dve, tri, tri, tri.	2. Prepelica ugovarja:
pet jih, pet je, pet;
ta-le čriček, ta-le muren
le do tri zna štet.
3. Oglesi se čuk v topolu
prav zamolklo: sto!
Niso tri le, ni le pet jih,
sto pa bo jih, sto.	4. Palček-malček raz pečine
buli v nebosklon:
koliko je zvezd, se čudi,
več ko milijon!

mationen ihrer Standorte", ki je pisana seveda izključno za strokovnjake. — Monografija dr. J. Ponebška o naših ujedah prehaja v podrobnosti, ki motijo pregled in ubijajo splošno zanimanje. Znanstvenost študije ne bo trpela prav nič, ako se omeji nepregledna vrsta slovstvenih navedeb na najnujnejše, ali pa da se literatura združi v začetku ali na koncu opisane vrste. S tem letnikom je končana šele velika uharica, in vendar bi radi dočakali v doglednem času zaključek opisa vseh ujed! — Urednik prirodoslovnega dela Carniole, dr. Gv. Sajovic, je sestavil natančno bibliografijo prirodopisnih sestavkov v letnih izveštjih naših srednjih šol (131 do 140), je napisal rajnkemu botaniku Juliju Glowackemu obširno posmrtnico (225 do 231) in ocenil znanstveno delovanje muzejskega preparatorja Frana Dobovška. — Razna književna poročila izpopolnjuje bibliografski seznam (218—225). — Želimo odličnemu strokovnemu glasilu v novem letu enako bogato setev in žetev!

Dr. Š—r.

Österreichischer Almanach. — Österreichische Bibliothek. Pod tem naslovom je začela znana založba „Insel-Verlag“ izdajati serijo knjig; uredništvo obeh publikacij vodi Hugo von Hofmannsthal. Almanah je doslej izšel samo eden (za leto 1916), biblioteke pa je doslej, kolikor posnemam iz prospekta, izšlo 13 števil. Cena posameznim edicijam je nizka, oprema, kakor pri vseh publikacijah tega mladega založništva, fina.

O cilju in namenu teh publikacij nas pouči indirektno njih vsebina, direktno pa prospekt biblioteke, ki ga je napisal Hofmannsthal. Namen teh publikacij se da po njem formulirati z istimi besedami, s katerimi je pred več ko sto leti grof Stadion uvedel v avstrijsko publicistiko svoje „Vaterländische Blätter“, s katerimi je nameraval doseči „sowohl eine nähere humane Verbindung unter den Provinzen der Monarchie als auch ein Zusammenwirken viel von einander entfernter, an der öffentlichen Wohlfahrt teilnehmender Männer“. V svojem prospektu pravi Hofmannsthal: „Avstrija je v teh dneh pokazala in svetu zopet jasno dokazala, da je eno bitje, kajti samo iz živega, nedeljivega bitja lahko izhaja velika moč. Zdi se, kakor da sme to bitje samo vsakih sto let pokazati svoj obraz, potem pa ostane na ta lepi obraz samo nejasen spomin, ki gine vedno bolj in bolj. Seveda v teh presledkih imamo tudi nekaj, kar nas drži skupaj, ostane še nekaka zveza v topi sferi življenja, od telesa k telesu, od srca k srcu, od pokrajine do pokrajine, nekaj, kar se ne da prijeti in je vendar močno. Toda v prosti sferi duha se kaže samo to, kar nas loči. Zdi se, da hoče vsak del po sili pozabiti, da je poslan, da bi bil del, in da je baš v tem poslanstvu njegov poklic. Tem bolj žalostno je v teh razdobjih naše življenje, tem bolj se nam umika pravi tok življenja, tem manj smo deležni najvišjih dobrin življenja, ki vendar ne bi smelo biti samo živalsko, ampak nad njim vzvišeno, res človeško, družabno, politično, ki se sebe samega zaveda in izteza svoje korenine ravno tako v slutenj polno preteklost, kakor uveljavlja svojo moč v sedanjosti. Nam pa je prava, živa zavest sedanjosti in mogočna slutnja bodočnosti, ki sta samo ena celota, — celo ono, kar je edino človeka dostojno: prava vera v nas same, vse to nam je dano samo v bridkih, težkih urah in se mora vedno in vedno zlemu, mračnemu duhu, ki nas tišči k tlom, odkupiti s skledo krvi. Zdi se, da si moramo puščati žilo, da se nam dovolj zjasni v glavi in lahko spoznavamo in ljubimo. Ta čas je sedaj zopet prišel in zopet se je pokazal Avstrije obraz. Kako lepo je pri drugih narodih. Švicarjem kroži svobodno kri po žilah, v preteklosti in sedanjosti se spominjajo skupnega, dasi govore različne jezike, ravno tako pa je tudi v veliki ameriški državi pri vseh onih, ki so iz raznih narodov pome-

šani v en narod, ki vkljub razni krvi vendar ljubijo isto zemljo in se z veseljem pokoravajo zakonu, ki jih veže komaj sto let. Naša usoda pa je hujša, naše poslanstvo bolj posebne vrste; prastara evropska zemlja nam je dana v dediščino, dveh rimskih držav dediči smo na nji, to moramo nositi, ali hočemo ali ne: sveta in usode polna je naša rodna zemlja*.

Tudi ostale strani prospekta niso bolj jasne ko ta uvod, v katerem formulira Hofmannsthal principijalna načela svojega podjetja. Toda to ni nič čudnega. Kdor hoče ob velikem momentu spojiti sovražne ali vsaj divergentne komponente v eno samo mogočno rezultanto, temu pristojta proroški duh in njegov patos; ta najde tudi dovolj političnega takta, da prepusti „sovražnim“ strankam, da razlagajo n. pr. „dve rimski državi“ vsaka po svoje. Na ta način uide nevarnosti, da bi mu trdoglavost in fanatizem že prej zabarikadirala pota, po katerih hoče privedi ljudi do skupnega cilja in po katerih je mogoče hoditi. — Če si ogledamo Stadionovo formulo, ki jo je Hofmannsthal nevede ponovil in kateri je treba dati novejšim časom primerno vsebino, in če si pogledamo vsebino doslej izdanih publikacij, pa dobi celo podjetje takoj jasnejše lice, na katerem se jasno razločijo posamezne črte in poteze.

Umljivo je iz stvari same in iz besed Hofmannsthalovega programa, da prevladuje historična tvarina, najbolj v biblioteki. Tam se nam kažejo stari reprezentanti Avstrije: Grillparzer, cesar Jožef, Abraham a Santa Clara, Beethoven, Radetzky, Komenský in češki bratje; poleg tega slike iz avstrijskega političnega življenja in bojev, celo najnovejših. — Mnogo bolj pisana in raznovrstna je vsebina almanaha. Za popolno moderno pesmijo Wildgansa sledi Hansa Sachsa pesem na srečno preganje Turke pred Dunajem (l. 1529), odlomkom iz Evgippijevih legend o sv. Severinu sledi odlomek iz spisa Žige Herbersteina o Rusiji (avdijenca v Moskvi 18. aprila 1518). Sledijo jim Walther von der Vogelweide, Adalbert Stifter, Jos. v. Eichendorff in cesarjev manifest z dne 23. maja 1915. Saudek je priobčil prevod iz Otokarja Březine „Meine Mutter“, ki mu sledi (str. 36—46) navdušen članek Štefana Zweiga o Březini in Bilku, prepleten s prevodi, ki spominjajo na sijajne Zweigove prevode iz Verhaerna. Na koncu pravi Zweig o Březini in Bilku, teh dveh kongenijalnih, tako lepo se dopolnjujočih umetnikih: „Geheimnisvoll reifen aus ihrem und dem Schweigen um sie Schöpfungen, die Zeugnisse der geistigen und bildnerischen Kräfte ihrer Nation sind, Zeugnisse von einer Kraft und künstlerischen Schönheit, wie man sie vordem bei dieser uns so nahen, uns so fremden Nation kaum kannte. Und die brennende Sehnsucht erregen, mehr von diesen — und vielleicht noch anderen unbekannten — Meistern zu wissen. Niemand hat näher zu ihnen als wir. Und ich weiß keinen Grund, warum wir ihnen nicht heute schon entgegengehen sollten, statt zu warten, bis die oft lange zögernde Welle des Weltruhms sie uns herüberbringt.“ — Vzoren prevod treh Mickiewiczovih sonetov (iz zbirke krinskih sonetov), 5 strani iz Komenskega „Allgemeiner Weckruf“ in precejšen del iz Slowackega „Ojciec zadżumionych w El-Arish“, mojstrsko preveden (vkljub nekoliko zabrisani pointi naslova!) in Merežkovskega besede o Rusiji in Goetheju (str. 60—61), ki jih človek z nekakim začudenjem najde v tej zbirki: vse to so stvari, ki govore mnogo bolj jasno ko Hofmannsthalov proroški program. Rainer Maria Rilke „Aus dem Stundenbuch“ (str. 61—66) in Bartsch („Südsteierische Landschaft“) zastopata nemško avstrijsko moderno; med obema stojijo „Gesänge der Böhmischen Brüder“. Poleg množine ostale tvarine in prispevkov, ki skušajo pokazati historično in današnje lice Avstrije, opozarjam še posebno na troje prispevkov: Redlicha „Das Wesen der österreichi-

schen Gemeindeverfassung" (145—156), ki razlaga korene javnega življenja v Avstriji, Hofmannsthalova „Die Taten und der Ruhm" (157—166), kjer zelo zanimivo opisuje in analizira psiho sedanje dobe, in Bahra „Bismarck an die österreichische Jugend" (185—187), konfesijo, ki je pogumen manifest v tej težki dobi in ki lahko tvori torišče in podlago bodočega skupnega dela. Fin prevod ekstatične slovaške narodne „Das Mädchen" naj omenim samo še kot dokaz, kako pestra in mnogo-vrstna je vsebina tega almanaha.

Hofmannsthalova namera je nad vse lepa in obljubljiva v težkih dneh boljše čase. Želeti bi bilo samo to, da bi se v tej avstrijski zbirki oglašili tudi še drugi, ki jih Hofmannsthal kliče na sodelovanje in katerih dolžnost je, da se oglašijo. Njim se bo sicer moralo očitati, da je velik moment zalotil male ljudi, njihova krivda bo, če bomo enkrat s tragično resignacijo morali reči: Prepozno! V tem „avstrijskem parlamentu", ki je res parlament intelekta in „najboljših ljudi", ne smejo manjkati naši glasovi. Niti bojazen, da bo ta „Hofmannsthalov parlament" ostal samo literaren in artističen, nas ne sme odvračati. Saj je baš ta avstrijski almanah jasen dokaz, da je literatura ono polje, na katerem se najboljši duhovi raznih narodov najprej najdejo in seznani. In temu šele lahko sledi bližje spoznavanje in globlje umevanje, ki je prvi pogoj za uspešno skupno delovanje.

Dr. Jož. A. Glonar.

Rocznik slawistyczny, wydawany przez Jana Łosia, Kazimierza Nitscha i Jana Rozwadowskiego. Revue slavistique. T. VII. Kraków 1914—1915. G. Gebethner i spółka. V. 8°. IV + 338 str. Cena 8 K.

Med publikacijami, ki združujejo zrahljane stike slavistov tudi tekom vojske, je poleg Jagićevega Archiva predvsem omeniti poligloto glasilo avstrijskih poljskih slavistov „Rocznik slawistyczny". V ravnokar izdani sedmi knjigi se zrcali napredek slovanskega jezikoslovja v letih 1913 in 1914. Prva polovica publikacije obsega po dosedanjem stalnem načrtu razprave in obširne ocene najvažnejših novjših slaviističnih del, druga pa prinaša popoln bibliografski letni pregled jezikoslovja pri posameznih slovanskih narodih. Naše ne posebno številne prispevke na tem polju je zabeležil J. Šle binger (str. 227—231); nadarjeni slovenski lingvist Karl Oštir je priobčil kratko razlago besede „dębło" (23—24). Poleg izdajateljev in urednikov „Rocznika" so med sotrudniki priznana imena kakor Meillet, Lorentz, Lehr, van Wijk, Wędkiewicz, Mładerov in dr.; nekaj stalnih sotrudnikov je moralo tokrat izostati. — „Rocznik" je postal po svoji solidni in pregledni vsebini vsakemu slavistu potrebna priročna knjiga.

J. Kapistran.

— Izvirne —

krasne platnice

za

„Ljubljanski Zvon“

za letnik XXXV.

se dobe v naslednjih finih barvah:

ognjeno- in češnjevo-rdeče, havana-rjave,
olivkaste, temno- in svetlo-zelene, lisičje,
sive, azurne, svetlo-modre in dr.

Platnice se dobivajo tudi za vse prej izšle letnike.

✂ Vnanji naročniki naročnino na platnice
pošiljajo lahko skupno z naročnino na „Ljub-
ljanski zvon“. ✂

Cena platnicam je v Ljubljani po
K 1.40, s pošto K 1.50.

Znesek naj se blagovoli poslati naprej po poštni
nakaznici ali pa v znamkah.

IVAN BONAČ

v Ljubljani.

Mestna hranilnica ljubljanska

:: Ljubljana, Prešernova ulica št. 3. ::

Največja slovenska hranilnica!

Denarnega prometa koncem leta 1914 . . . K **740,000.000.—**

Vlog koncem junija 1914 nad . . . „ **44,500.000.—**

Rezervnega zaklada . . . „ **1,330.000.—**

:: Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje po ::

4½ %

brez odbitka. Hranilnica je **puplarno varna** in stoji pod kontrolo **c. kr. deželne vlade**. Za varčevanje ima vpeljene lične

domače hranilnike.

Narodna knjigarna v Ljubljani

priporoča sledeče knjige:

Atila v Emoni. Romanca. Napisal Ant. Aškerc. Cena broš. 1 K 40 v, vez. 2 K 40 v, s pošto 10 v več.

Brodkovski odvetnik. Roman. Češki spisal V. Beneš-Šumavskyi. Cena broš. 1 K 50 vn., vez. 2 K. 50 vin., s pošto 20 vin. več.

Čez trnje do sreče. Roman. Spisal F. Senčar. Cena broš. 1 K 20 vin., vez. 2 K 20 vin., s pošto 20 vin. več.

Greh in smeh. Zabeljene in osoljene kratkočasnice. Zbral Tinček Hudaklin. Cena 1 K, s pošto 10 v več.

Gospod Žabar. Humoristično-satirične in resne sličice iz sedanjosti. Spisal Luigi Calco. Cena broš. 80 v, s pošto 10 v več.

Narodni kataster Koroške. Spisal Ante Beg. Cena 60 v, s pošto 70 v.

Gospod Bucek. Humoristično-satirične in resne sličice iz sedanjosti. Spisal Luigi Calco. Cena broš. 70 v, s pošto 10 v več.

Kralj Matjaž. Zgodovinski roman. Spisal Fran Remec. Cena broš. 2 K, vez. 3 K, s pošto 20 v več.

Lepi striček. (Bel-ami.) Roman. Francoski spisal Guy de Maupassant, prevel Oton Župančič. Cena broš. 3 K 50 v, vez. 4 K 70 v, s pošto 20 v več.

Ljubezen in junaštva strahopetnega praporščaka. Zgodovinska povest. Cena broš. 80 v, vez. 1 K 60 v, s pošto 10 v več.

Rienzi zadnji tribunov. Zgodovinski roman v dveh delih. Spisal Edward Lytton-Bulver. Cena 4 K, vez. 5 K 20, s pošto 20 v več.